

ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชนบ้านฮ้าง
ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

นางสาวธิดารัตน์ บุญเต็ม

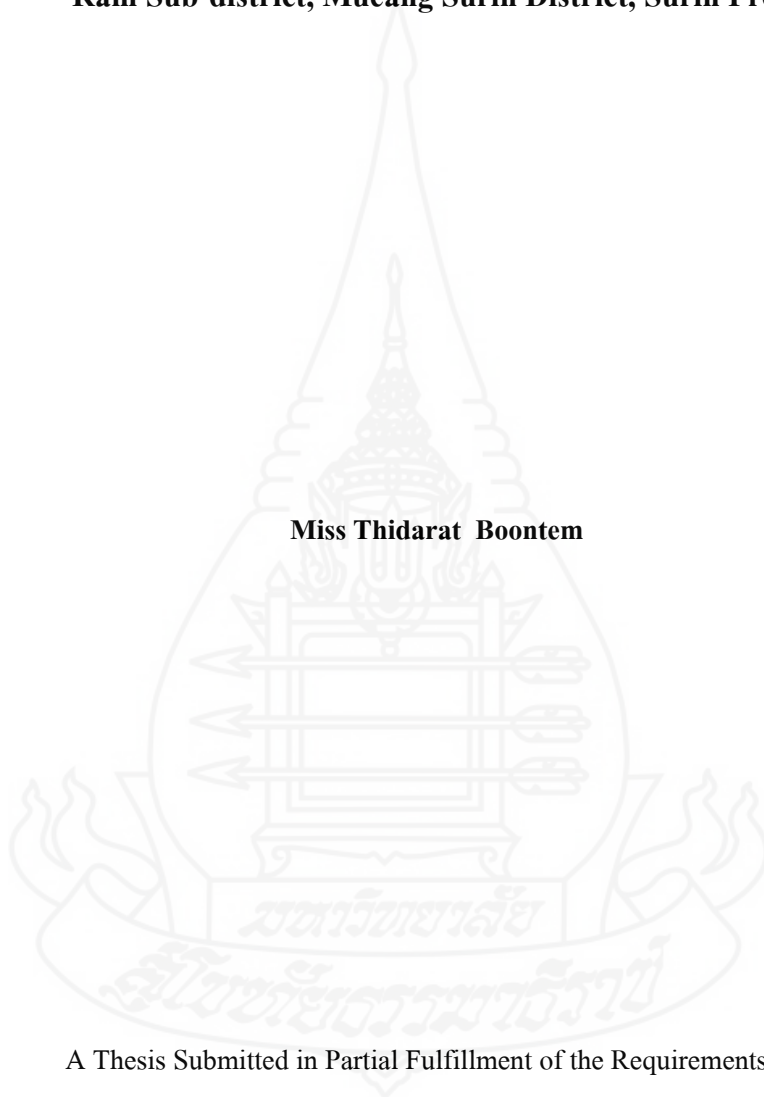

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกการจัดการทรัพยากรเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2564

**Success Factors of the Operation of Ban Hong Community Rice Center in Phia
Ram Sub-district, Mueang Surin District, Surin Province**

Miss Thidarat Boontem

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Resource Management

School of Agriculture and Cooperatives

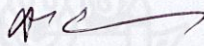
Sukhothai Thammathirat Open University

2021

หัวข้อวิทยานิพนธ์ บัณฑิตความสำเร็จในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้ออง ตำบลเพ็ญราม
อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
ชื่อและนามสกุล นางสาวธิดารัตน์ บุญเต็ม
วิชาเอก การจัดการทรัพยากรเกษตร
สาขาวิชา เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร. สัจจา บรรจงศิริ
2. อาจารย์ ดร. วรธรนัย อ้นสำราญ

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2565

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมโกชน์ น้อยจินดา)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สัจจา บรรจงศิริ)

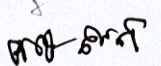
กรรมการ

(อาจารย์ ดร. วรธรนัย อ้นสำราญ)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร. นราธิป ศิริราม)

ชื่อวิทยานิพนธ์ ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอื้อง ตำบลเพี้ยราม
อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ผู้วิจัย นางสาวธิดารัตน์ บุญเต็ม รหัสนักศึกษ 2639001763

ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากรเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร.สังจา บรรจงศิริ (2) อาจารย์ ดร.วรรณัย อันสำราญ

ปีการศึกษา 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) สภาพสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอื้อง ตำบลเพี้ยราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ 2) สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอื้อง ตำบลเพี้ยราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอื้องตำบลเพี้ยราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

การวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมดที่เป็นสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอื้อง จำนวน 36 ราย โดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าพิสัย ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกของศูนย์ฯ จำนวน 36 ราย และเจ้าหน้าที่ศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 1 ราย เก็บข้อมูลโดยการประชุมกลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพสังคมและเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 55 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น มีประสบการณ์ทำงานเฉลี่ย 22.55 ปี เป็นสมาชิกมาแล้วเฉลี่ย 19.75 ปี อาศัยน้ำฝนในการทำนา เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ และเกือบทั้งหมดไม่มีตำแหน่งในชุมชน พื้นที่ทำนาเฉลี่ย 20.06 ไร่/ครัวเรือน ผลผลิตเฉลี่ย 371.22 กิโลกรัม/ไร่ ราคาจำหน่ายเฉลี่ย 20.27 บาท/กิโลกรัม แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.03 คน ต้นทุนการผลิตพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 3,313.24 บาท/ไร่ 2) สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า กลุ่มมีการบริหารจัดการกลุ่มเป็นระบบ การจัดการแปลงพันธุ์ข้าวมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวที่นำมาขยายเหมาะสมมากที่สุด มีการเตรียมดินก่อนปลูก มีการตากเมล็ด มีการตัดพันธุ์ปน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม มีแปลงเรียนรู้ จำนวน 12 แปลง จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยกลุ่ม มีถุงบรรจุพันธุ์ข้าว และมีวิธีการเก็บรักษา มีตลาดภายในและภายนอกชุมชน กองทุนมีการบริหารอย่างเป็นระบบ และสามารถตรวจสอบได้ 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ฯ ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ด้านผู้นำ สมาชิก กลุ่มการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านกองทุนหมุนเวียน การเรียนรู้ การคัดเลือกพื้นที่ทำแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว และการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าว ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านนโยบายด้านการเกษตรของรัฐ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ สภาพแวดล้อม การตลาด และปัจจัยการผลิต

คำสำคัญ ปัจจัยความสำเร็จ ศูนย์ข้าวชุมชน การดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน

Thesis title: Success Factors of the Operation of Ban Hong Community Rice Center in Phia Ram Sub-district, Mueang Surin District, Surin Province
Researcher: Miss Thidarat Boontem; **ID:** 2639001763;
Degree: Master of Agriculture (Agricultural Resource Management);
Thesis advisors: (1) Dr.Sujja Banchongsiri, Associate Professor; (2) Dr.Wattanaï Onsamram; **Academic year:** 2021

Abstract

This study aimed to investigate 1) social and economic conditions of members of Ban Hong Community Rice Center; 2) operating conditions of Ban Hong Community Rice Center; and 3) the factors affecting the operational success of Ban Hong Community Rice Center.

This study was examined by mixed research methods. For the quantitative research, data were collected from the total population of 36 members of Ban Hong Community Rice Center. The data were gathered by questionnaire and analyzed by frequency, percentage, maximum, minimum, mean and standard deviation. For the qualitative research, data were collected from a group of informants comprising all 36 members plus 1 staff of the Community Rice Center by group meetings and the data were analyzed by classifying and grouping.

The results showed that 1) for social and economic conditions, 72.22 % were female, average age of 55 years old, graduated from elementary school, had an average farming experience of 22.55 years, and had been a member of the community rice center for an average of 19.75 years. Most of them relied on rain fed paddies for farming and most did not have any position in the community. The average farming area was 20.06 rai/household, the average yield was 371.22 kg/rai, the average selling price was 20.27 baht/kg, the average rice price was 20.27 baht/kg, the average household labor was 2.03 people and the average cost of paddy seed production was 3,313.24 baht/rai (1 rai =1,600m²). 2) Operating conditions: the group had systematic management. Breeding management was at the most appropriate level. The quality of the seeds used for propagating was most suitable. The soil was prepared before planting, the seeds were dried and continuous elimination of rogue contamination of other rice varieties in the plots was practiced. There was an exchange of knowledge in the group, 12 learning plots, seeds were sold by the group, and packaging bags and proper storage methods were used. There were markets inside and outside the community, the central funds were systematically managed and audited. 3) Factors affecting the success of operations included the internal factors such as leadership, members, management within the center, revolving funds, learning, selection of seed plots and seed distribution. For the external factors were agricultural policy of the government, support from government agencies, environment, marketing and production inputs.

Keywords: Success factors, Community Rice Center, Operation of Community Rice Center

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงและสมบูรณ์ได้ ด้วยความอนุเคราะห์ และช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร. สัจจา บรรจงศิริ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อาจารย์ ดร. วรธรรณัย อันสำราญ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รวมทั้งคณาจารย์อีกหลายท่านที่ได้กรุณาชี้แนะ และเอาใจใส่เป็นอย่างดี ทำให้การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงและเสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ วิชาเอกการจัดการทรัพยากรเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้ให้ความรู้ ประสบการณ์ และแนวความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่ของศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ ประธาน คณะกรรมการ และสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านสี้อง ที่กรุณาช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก ในการสัมภาษณ์เกษตรกร การเก็บข้อมูลต่างๆ จนเป็นผลให้วิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์

ผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนกำลังใจจากคุณพ่อ คุณแม่ พี่ๆ น้องๆ ญาติมิตร เพื่อนร่วมงาน และเพื่อนนักศึกษา ที่คอยห่วงใยให้กำลังใจ ผู้วิจัยถือว่ามีความยิ่งต่อการนำไปสู่ความสำเร็จ คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีของวิทยานิพนธ์ ขอมอบแต่บิดา มารดา ญาติพี่น้อง ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่ช่วยเหลือสนับสนุนให้ได้มีโอกาสในการศึกษาจนสำเร็จ

ธิดารัตน์ บุญเต็ม

สิงหาคม 2565

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
สถานการณ์ข้าวจังหวัดสุรินทร์	7
แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการกลุ่ม	9
การจัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าว	10
ศูนย์ข้าวชุมชน	14
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	24
การวิจัยเชิงปริมาณ	25
การวิจัยเชิงคุณภาพ	28

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	30
ตอนที่ 1 สภาพสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์	30
ตอนที่ 2 สภาพการดำเนินงานของเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์	38
ตอนที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของเกษตรกร ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์	44
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	51
สรุปการวิจัย	52
อภิปรายผล	58
ข้อเสนอแนะ	62
บรรณานุกรม	65
ภาคผนวก	68
ก แบบสอบถาม	69
ข ภาพกิจกรรม	77
ประวัติผู้วิจัย	81

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1	สภาพสังคมของเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชน 31
ตารางที่ 4.2	สภาพเศรษฐกิจของเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชน 35
ตารางที่ 4.3	กลุ่มและการบริหารกลุ่ม 38
ตารางที่ 4.4	การคัดเลือกพื้นที่สำหรับทำแปลง 40
ตารางที่ 4.5	การผลิตและการกระจายพันธุ์ 41
ตารางที่ 4.6	สภาพการดำเนินงานการเรียนรู้ 42
ตารางที่ 4.7	การตลาด 42
ตารางที่ 4.8	กองทุนหมุนเวียน 43

ญ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	3
ภาพที่ 2.1 การเสด็จเยือนของสมเด็จพระชนินยฐานุ กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2557	18

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิตติพงษ์ รุ่งงาม. (2559). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการของศูนย์ข้าวชุมชน ตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- จิรวรรณ กมลศิลป์. (2560). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- จิตติขวัณ ศิริธรรมาธิราช. (2558). *การดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- จิตติขวัณ ศิริธรรมาธิราช. (2558). *การดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ณัฐพัฒน์ วัฒนภูมิ และคณะ. (2560). *การพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- รัฐฉัตร อัมรินทร์. (2556). *ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาชุม ตำบลสระเม็ง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- วันชัย ประสงค์หอม. (2558). *ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินงานศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดอำนาจเจริญ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- สัจจา บรรจงศิริ และคณะ. (2549). *รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน*. สนับสนุนทุนจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สัจจา บรรจงศิริ และคณะ. (2553). *รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ข้าวชุมชนในกลุ่มแม่น้ำมูล*. สนับสนุนทุนจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดสุรินทร์. (2560). *ข้อมูลพื้นฐานการเกษตร จังหวัดสุรินทร์*. กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 16 (2565, 1 มิถุนายน). *ข้อมูลเศรษฐกิจการเกษตร : ข้าว*. สืบค้นจาก https://www.oae.go.th/assets/portals/1/ebookcategory/68_yearbookedited2564/

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ข้าว กรมการข้าว. (2564). เป้าหมายส่งเสริมการปลูกข้าว ปี 2563/64.

กรุงเทพฯ: กรมการข้าว

สำนักส่งเสริมการผลิตข้าว กรมการข้าว. (2553). ศูนย์ข้าวชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรประเทศไทย จำกัด.

_____. (2556). องค์ความรู้เรื่องข้าว : การผลิตข้าวคุณภาพดี. (พิมพ์ครั้งที่ 1) กรุงเทพฯ:

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรประเทศไทย จำกัด.

_____. (2565). คู่มือการปฏิบัติงาน โครงการเริ่มสร้างศักยภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของ

ศูนย์ข้าวชุมชน ปี 2565 : กรุงเทพฯ: กลุ่มส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัย

สกลนครราชภัฏ

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

แบบสอบถามโครงการวิจัย
เรื่อง ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม
อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

แบบสอบถามเลขที่

--	--

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้ เป็นการสอบถามสำหรับประธาน คณะกรรมการ และสมาชิก ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
2. โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน () หน้าข้อความที่ต้องการ และเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนด

ตอนที่ 1 สภาพด้านสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

1.1 สภาพทางสังคม

1. เพศ (.....) 1. ชาย (.....) 2. หญิง
2. อายุปี (มากกว่า 6 เดือน นับ 1 ปี)
3. สถานภาพ
 (.....) 1. โสด (.....) 2. สมรส (.....) 3. หย่าร้าง/หม้าย
4. ระดับการศึกษา
 (.....) 1. ไม่ได้รับการศึกษา (.....) 2. ประถมศึกษาตอนต้น
 (.....) 3. ประถมศึกษาตอนปลาย (.....) 4. มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3)
 (.....) 5. มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6) หรือ ปวช. (.....) 6. อนุปริญญาหรือ ปวศ.
 (.....) 7. ปริญญาตรี (.....) 8. สูงกว่าปริญญาตรี
5. ประสบการณ์การทำเมล็ดพันธุ์.....ปี
6. สมาชิกในครัวเรือน.....คน
7. ท่านเป็นสมาชิกในศูนย์ข้าวชุมชนมาแล้ว.....ปี
8. เหตุผลที่ท่านเข้าร่วมกลุ่มศูนย์ข้าวชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 (.....) ต้องการมีเมล็ดพันธุ์ราคาถูกไว้ปลูก
 (.....) ได้รับความรู้ข้อมูลการผลิตข้าวมากขึ้น
 (.....) ต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตได้ราคาสูง
 (.....) ต้องการรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตร (ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ข้าว ฯลฯ)
 (.....) มีการสะสมทุนและสวัสดิการทางการเงิน
 (.....) พลังต่อรองทางธุรกิจ
 (.....) อื่นๆ (ระบุ).....

9. แหล่งน้ำที่ใช้ทำการเกษตร
 (....) น้ำฝน (....) ชลประทาน (....) บาดาล (.....) (อื่นๆ).....
10. ท่านมีตำแหน่งใดในศูนย์ข้าวชุมชน
 (....) 1. ประธาน (....) 2. รองประธาน
 (....) 3. คณะกรรมการ (....) 4. สมาชิก
11. นอกจากเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนแล้ว ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 (....) 1. กลุ่มเกษตรกรทำนา (....) 2. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
 (....) 3. กลุ่มสหกรณ์การเกษตร (....) 4. กลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส.
 (....) 5. อื่นๆ (ระบุ).....
12. นอกจากเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนแล้ว ท่านเข้าร่วม โครงการใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 (....) 1. ไม่มี
 (....) 2. นาแปลงใหญ่ ชื่อกลุ่ม.....
 (....) 3. ศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก. ข้าว)
 (....) 4. วิสาหกิจชุมชน.....
 (....) 5. อื่นๆ (ระบุ).....
13. ท่านมีตำแหน่งใดในชุมชน
 (....) 1. ไม่มีตำแหน่งใดๆ (....) 2. กำนัน
 (....) 3. ผู้ใหญ่บ้าน (....) 4. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
 (....) 5. กรรมการหมู่บ้าน (....) 6. อบต.
 (....) 7. อื่นๆ (ระบุ).....
14. ท่านมีตำแหน่งใดใน อบต.(กรณีตอบข้อ 13 เป็นตำแหน่งทางสังคม อบต.)
 (....) 1. ประธาน อบต. (ฝ่ายบริหาร) (....) 2. กรรมการ อบต. (ฝ่ายบริหาร)
 (....) 3. สมาชิก อบต. (....) 4. อื่นๆ (ระบุ).....

1.2 สภาพทางด้านเศรษฐกิจของศูนย์ข้าวชุมชน

1. อาชีพหลัก (ตอบได้เพียง 1 ข้อ เท่านั้น)
 (....) 1. การเกษตร (....) 2. ข้าราชการ (....) 3. รับจ้างทั่วไป
 (....) 4. ค้าขาย (....) 5. อื่น ๆ (ระบุ).....
2. อาชีพรองคือ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 (....) 1. การเกษตร (....) 2. รับจ้าง
 (....) 3. ค้าขาย (....) 4. อื่น ๆ (ระบุ).....
3. พื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมดปี 2563/64 จำนวน.....ไร่
 (....) 1. เป็นของตนเอง.....ไร่
 (....) 2. เช่า.....ไร่
 (....) 3. อื่น ๆ (ระบุ).....

4. พื้นที่นาที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน.....ไร่
5. ในปี 2563/64ท่านมีผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เฉลี่ย.....กิโลกรัม/ไร่
6. ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์บาท/กิโลกรัม
7. ท่านได้เก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ทำพันธุ์ในปี 2564/65
 (.....) 1. ไม่เก็บ
 (.....) 2. เก็บ เก็บ.....กิโลกรัม
8. แหล่งจำหน่ายพันธุ์ข้าว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 (.....) 1. เกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ
 (.....) 2. เอกชน เช่น ร้านจำหน่ายสินค้าเกษตร
 (.....) 3. สหกรณ์การเกษตร
 (.....) 4. เกษตรกรทั่วไป
 (.....) 5. ช.ก.ส.
 (.....) 6. อื่น ๆ (ระบุ).....
9. แรงงานในการทำการเกษตร
 (.....) 1. แรงงานในครัวเรือน.....คน
 (.....) 2. จ้าง จำนวน.....คน
 (.....) 3. ไม่จ้าง
10. รายได้ในภาคเกษตรของครัวเรือน.....บาท
11. รายได้นอกภาคเกษตรของครัวเรือน.....บาท
12. รายได้รวมของเกษตรกรต่อปี (ข้อ10+ข้อ11)บาท
13. ท่านได้กู้เงินมาใช้ในการทำนาหรือไม่ ณ ปี 2563
 (.....) 1. มี (.....) 2. ไม่มี (ข้ามไปตอบข้อ 14)
14. แหล่งเงินกู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 (.....) 1. ช.ก.ส. (.....) 2. ธนาคารพาณิชย์
 (.....) 3. สหกรณ์การเกษตร (.....) 4. กองทุนหมู่บ้าน
 (.....) 5. กลุ่มเกษตรกร (.....) 6. อื่น ๆ (ระบุ).....
15. สภาพะหนี้ของครัวเรือนรวม.....บาท
16. ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ต่อไร่ ปี 2563/64.....บาท

ตอนที่ 2 สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องระดับความคิดเห็น ที่ตรงกับกรปฏิบัติงานตามแนวการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชนของท่านมากที่สุด

แนวทางการดำเนินงาน	ระดับความคิดเห็น
1. กลุ่มและการบริหารกลุ่ม	
1.1 สมาชิก	
1) สมาชิกให้ความร่วมมือ	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด
2) สมาชิกเป็นคนดี (เสียสละ/ ซื่อสัตย์)	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด
3) สมาชิกมีความขยันหมั่นเพียร	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด
1.2 กรรมการ	
1) กรรมการมีความซื่อสัตย์	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด
2) กรรมการมีวิสัยทัศน์	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด
3) กรรมการมีความคิดเห็นด้านบวกต่อศูนย์ข่าว	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด
1.3 การคัดเลือกประธานและกรรมการ	
1) มีการคัดเลือกประธานและกรรมการ	() มี () ไม่มี
2) มีการกำหนดบทบาทหน้าที่กรรมการ	() มี () ไม่มี
3) มีวาระการดำรงตำแหน่งประธานและกรรมการ	() มี มีวาระดำรงตำแหน่ง.....ปี () ไม่มี
1.4 มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ	() มี () ไม่มี
1.5 การบริหารงาน	
1) มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์	() มี () ไม่มี
2) มีแผนการดำเนินงาน	() มี () ไม่มี
3) มีการดำเนินกิจกรรม	() มีต่อเนื่อง () มีไม่ต่อเนื่อง () ไม่มี

แนวทางการดำเนินงาน	ระดับความคิดเห็น
4) มีการประชุมและจัดบันทึกการประชุม	() มีต่อเนื่อง () มีไม่ต่อเนื่อง () ไม่มี จำนวน.....ครั้ง/ 3 เดือน
5) มีการจัดทำบัญชี	() มี () ไม่มี
6) มีการแบ่งงานให้สมาชิกร่วมกันทำ	() มี () ไม่มี
7) มีแผนการเงินของศูนย์	() มี () ไม่มี
1.6 การประสานงานเครือข่าย	
1) มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด
2) มีการประสานงานระหว่างศูนย์ฯ ด้วยกัน	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด
2. การคัดเลือกพื้นที่สำหรับทำแปลง 200 ไร่	
2.1 พื้นที่แปลงพันธุ์เหมาะสมอยู่ใกล้กัน	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด
2.2 คุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่นำมาขยาย	() 5. สูงที่สุด () 4. สูงมาก () 3. ปานกลาง () 2. ต่ำ () 1. ต่ำที่สุด
2.3 แปลงนามีการจัดการที่ดี	
1) มีการเตรียมดินที่เหมาะสม	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด
2) มีการใส่ปุ๋ยเหมาะสมตรงตามระยะเวลา	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด
3) ระดับความเหมาะสมการควบคุมน้ำในแปลงนา	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด
4) มีการตัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่อง	() ต่อเนื่อง () ไม่ต่อเนื่อง มีการตัดพันธุ์ปนครั้ง/ฤดู
5) มีการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด
6) มีการตากเมล็ดพันธุ์	() มี ตากเมล็ดพันธุ์.....วัน () ไม่มี
7) มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าว	() มีการทำความสะอาด () ไม่มีทำความสะอาด
8) มีการเก็บรักษามเมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสม (ข้าวบริโภคหรือข้าวที่จะขาย)	() 5. มากที่สุด () 4. มาก () 3. ปานกลาง () 2. น้อย () 1. น้อยที่สุด

แนวทางการดำเนินงาน	ระดับความคิดเห็น
9) มีการบันทึกการผลิตเมล็ดพันธุ์	() มีการทำบันทึก () ไม่มีการทำบันทึก
10) มีการตรวจสอบรับรองแปลงพันธุ์	() มีการตรวจสอบ/รับรอง () ไม่มีการตรวจสอบ/รับรอง
11) การส่งตัวอย่างให้ศูนย์ขยายพันธุ์พืช ตรวจสอบและรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ดี	() ส่งตัวอย่างตรวจสอบ () ไม่ส่งตัวอย่างตรวจสอบ
12) เมล็ดพันธุ์ที่ส่งตรวจผ่านการรับรองหรือไม่	() ผ่าน () ไม่ผ่าน
3. การผลิตและการกระจายพันธุ์	
3.1 มีการกำหนดเป้าหมายการกระจายพันธุ์ในแต่ละปี	() มี () ไม่มี
3.2 เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้เพียงพอกับความต้องการของ เกษตรกร	() เพียงพอ () ไม่เพียงพอ
3.3 ความเชื่อถือในคุณภาพของเมล็ดพันธุ์จาก เกษตรกรที่นำไปปลูก	() มากกว่าเดิม () เท่าเดิม () น้อยกว่าเดิม
3.4 ศูนย์มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์หรือไม่	() มี () ไม่มี
4. การเรียนรู้	
4.1 ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ	() ต่อเนื่อง () ไม่ต่อเนื่อง
4.2 มีการศึกษาดูงาน	() มีครั้ง () ไม่มี
4.3 มีทุนดำเนินการเรียนรู้	() มี () ไม่มี
4.4 มีแปลงเรียนรู้	() มี ขนาดพื้นที่ไร่ () ไม่มี
4.5 มีการทดลองทำด้วยตนเอง	() มี () ไม่มี
5. การตลาด	
5.1 มีแผนการจำหน่าย	() มี () ไม่มี
5.2 มีการประชาสัมพันธ์ภายในชุมชน	() มี () ไม่มี
5.3 มีการประชาสัมพันธ์ภายนอกชุมชน	() มี () ไม่มี
5.4 มีการตั้งกรรมการฝ่ายการตลาด	() มี () ไม่มี
5.5 มีวิธีการขายหลายวิธี	() เงินสด () แลกเปลี่ยน () ยืม () ขายเงินเชื่อ
5.6 มีการจัดการการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์โดยกลุ่ม	() มี () ไม่มี
5.7 มีอำนาจต่อรองราคากับตลาด	() มีอำนาจต่อรองได้ () ไม่มีอำนาจต่อรองได้

แนวทางการดำเนินงาน	ระดับความคิดเห็น
6. กองทุนหมุนเวียน	
6.1 ศูนย์มีเงินกองทุนหมุนเวียน	() มี จำนวนบาท () ไม่มี
6.2 มีคณะกรรมการบริหารกองทุน	() มี () ไม่มี
6.3 มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน	() มี () ไม่มี
6.4 มีการระดมทุนจากสมาชิก	() มี () ไม่มี
6.5 มีแผนบริหารกองทุน	() มี () ไม่มี
6.6 มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย	() มี () ไม่มี
6.7 การใช้ประโยชน์จากกองทุน (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	() นำไปซื้อเมล็ดพันธุ์ () นำไปซื้อปัจจัยการผลิต () ให้สมาชิกกู้ยืม () อื่นๆ.....
6.8 มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน	() มี () ไม่มี
6.9 การปันผล	() มี () ไม่มี
6.10 การสรุปและการประเมินผลการดำเนินงานทุกปี	() มี () ไม่มี
6.11 ในรอบปีที่ผ่านมาจำนวนเงินกองทุนเป็นอย่างไร	() เพิ่มขึ้น () เท่าเดิม () ลดลง

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมือง
สุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

1) ปัจจัยภายใน

.....

.....

.....

.....

.....

2) ปัจจัยภายนอก

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

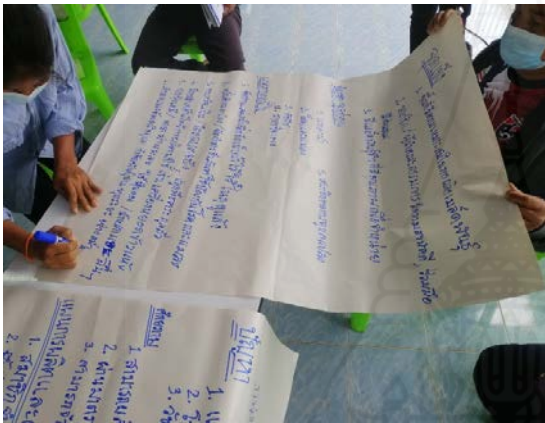

ภาคผนวก ข

ภาพกิจกรรม

ภาพการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ

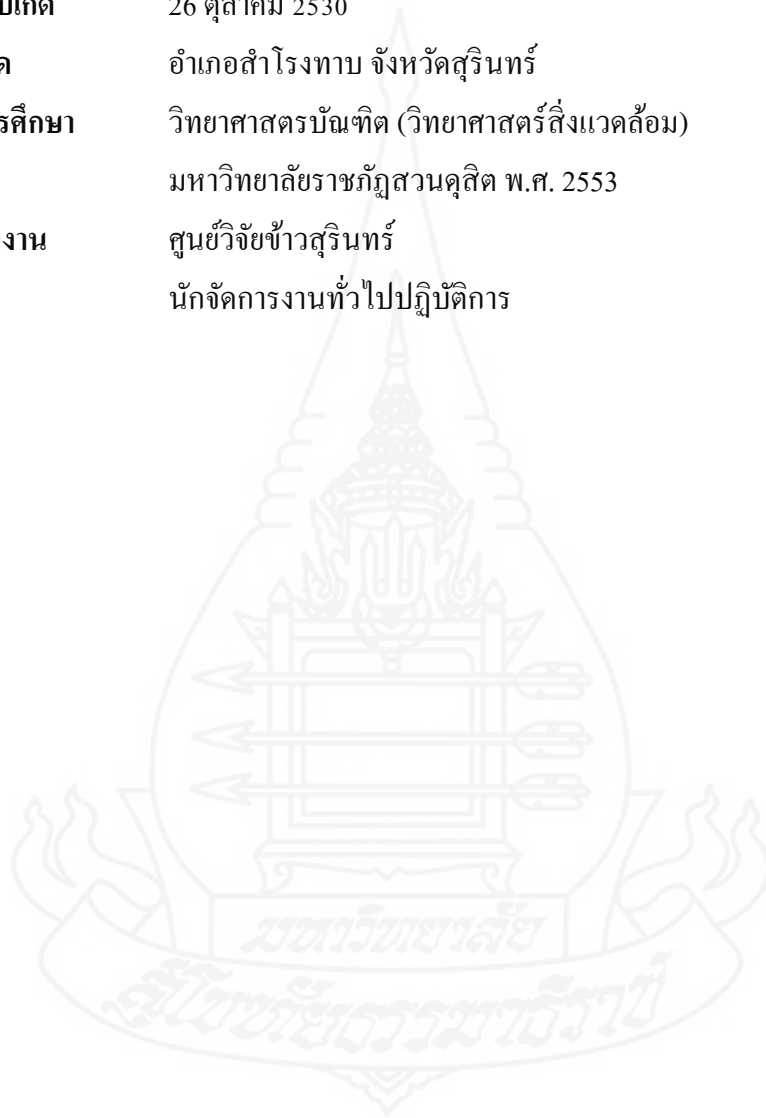

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวธิดารัตน์ บุญเต็ม
วัน เดือน ปีเกิด	26 ตุลาคม 2530
สถานที่เกิด	อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต (วิทยาศาสตรสิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต พ.ศ. 2553
สถานที่ทำงาน	ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์
ตำแหน่ง	นักจัดการงานทั่วไปปฏิบัติการ

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

ข้าว เป็นพืชหนึ่งในการทำเกษตรกรรมที่อยู่คู่ประเทศไทยมาอย่างยาวนาน เพราะประชาชนส่วนใหญ่ทั่วภูมิภาคเน้นบริโภคข้าวในทุกมื้อ จนทำให้การทำนาเป็นอีกหนึ่งอาชีพที่ถูกเปรียบให้เป็นกระดูกสันหลังของชาติ ในปีการเพาะปลูก 2563/2564 พบว่า ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 70 ล้านไร่ แบ่งการปลูกข้าวเป็น 2 รอบ คือ รอบที่ 1 ฤดูนาปี พื้นที่ 60 ล้านไร่ ส่วนรอบที่ 2 ฤดูนาปรัง พื้นที่ 10 ล้านไร่ ในการผลิตข้าว มีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน การจัดการ ตลอดจนปัจจัยใหม่ๆ เช่น ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ตลอดจนเครื่องจักรกลต่างๆ ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญมากคือ เมล็ดพันธุ์ข้าว เพราะเมล็ดพันธุ์เปรียบเสมือนหัวใจของการเพาะปลูก หากมีเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพดีช่วยให้ได้ผลผลิตต่อไร่มากขึ้น ได้มาตรฐาน เป็นที่ยอมรับด้านการตลาด แต่ปัจจุบันเกษตรกร พบปัญหาขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ดีใช้อย่างต่อเนื่อง เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผลผลิตเฉลี่ยของข้าวยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

เกษตรกรมีความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีเพาะปลูกปีละประมาณ 1,373,000 ตัน รอบที่ 1 ฤดูนาปี ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว 1,111,700 ตัน ส่วนรอบที่ 2 ฤดูนาปรัง ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว 261,300 ตัน แยกเป็นเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรต้องการซื้อไปเพาะปลูกเพียงปีละ 689,400 ตัน คิดเป็นร้อยละ 50.21 ส่วนที่เหลือเป็นเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรได้มาจากการเก็บไว้ใช้เองปีละ 683,000 ตัน คิดเป็นร้อยละ 49.79 ในขณะที่ทั้งประเทศมีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวสำหรับจำหน่ายเพียงปีละ 528,000 ตัน (กรมการข้าว, 2564) จากปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร ภาครัฐโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้แก้ปัญหาโดยการผลักดันให้เกิดโครงการผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดีที่เป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนขึ้นทั่วประเทศ ที่เรียกว่า “ศูนย์ข้าวชุมชน” เพื่อดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีและเพียงพอต่อความต้องการใช้ในแต่ละปี

ในจังหวัดสุรินทร์มีศูนย์ข้าวชุมชน ทั้งสิ้น 111 ศูนย์ เกษตรกร 6,164 ราย พื้นที่ 91,719 ไร่ (ข้อมูล ณ เมษายน 2565) แต่มีศูนย์ข้าวชุมชนเพียงไม่กี่แห่งที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ และเป็นที่ยอมรับของชุมชน เนื่องจากยังไม่มีศูนย์ต้นแบบในการบริหารจัดการศูนย์ฯ โดยการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้อย ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งได้

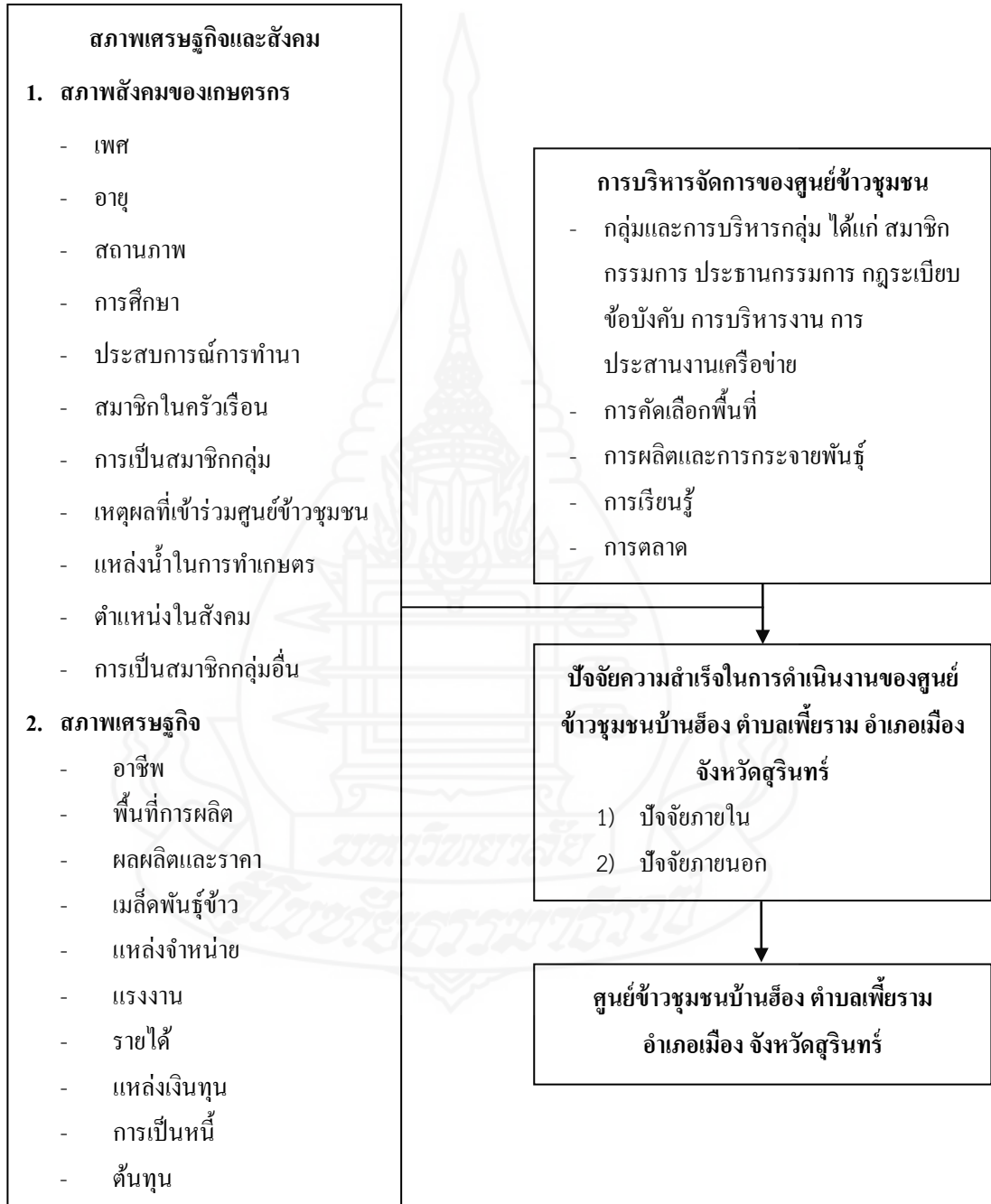
ผ่านการประกวดคัดเลือกผลงานสถาบันเกษตรกรดีเด่นประจำปี 2556 ระดับจังหวัด ประเภทข้าวหอมมะลิ ซึ่งจังหวัดสุรินทร์ดำเนินการขึ้นเพื่อเป็นการยกย่องประกาศเกียรติคุณ และเผยแพร่ผลงานดีเด่นของเกษตรกร และสถาบันเกษตรกรให้สาธารณชนทั่วไปได้รู้จัก และยึดถือเป็นแบบอย่างในแนวทางปฏิบัติงาน ได้รับรางวัลสถาบันดีเด่นแห่งชาติ ปี 2557 ประเภทข้าวหอมมะลิ และเป็นศูนย์ฯ ที่ได้รับการยอมรับให้เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของศูนย์ข้าวชุมชนอื่น มีความโดดเด่นในการริเริ่มจัดการองค์ความรู้ในการผลิตข้าวที่ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าว จัดการองค์ความรู้ในการลดต้นทุนการผลิตข้าวโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ มีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับกระบวนการและแนวคิดของเกษตรกรจากเดิมเป็นผู้ปลูกข้าวจำหน่ายทั่วไป มาเป็นผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ ตลอดจนมีการระดมทุนเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าว มาเป็นศูนย์ต้นแบบ เพื่อศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ศูนย์ข้าวชุมชนแห่งนี้ประสบความสำเร็จ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้านสังคม เศรษฐกิจ สภาพการดำเนินงานการบริหารจัดการของศูนย์ฯ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และนำผลการวิจัยไปพัฒนาปรับใช้ ในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์สู่เกษตรกรอย่างทั่วถึง ทำให้ชาวนาได้มีเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เพียงพอ สามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีในชุมชนและประเทศชาติได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้ออง ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้ออง ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
- 2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้ออง ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

3. กรอบแนวคิด

ปัจจัยความสำเร็จในดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอื้องตำบลเพี้ยราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยการสอบถามสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 36 ราย ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

4.1.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษาประสบการณ์การทำงาน สมาชิกในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่ม เหตุผลที่เข้าร่วมศูนย์ข้าว ตำแหน่งในสังคม อาชีพ พื้นที่การผลิต ผลผลิต ราคา การเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าว ไร่ทำพันธุ์ แหล่งจำหน่าย แรงงาน รายได้ การเป็นหนี้ แหล่งเงินทุน และต้นทุนการผลิตข้าว

4.1.2 สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ การบริหารกลุ่ม การคัดเลือกพื้นที่การผลิตการกระจายพันธุ์ การเรียนรู้การตลาด การบริหารกองทุน

4.1.3 ศึกษาปัจจัยภายในและภายนอก ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

4.2 ขอบเขตด้านเวลา

ทำการศึกษาคำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เดือนมกราคม – พฤษภาคม 2565

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

สถานที่ศึกษา ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

4.4 ขอบเขตด้านประชากร

4.4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรในการวิจัย คือ ประชากรทั้งหมดที่เป็นสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ปี 2565 จำนวน 36 คน

4.4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย คือ สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้างทั้งหมด จำนวน 36 ราย และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบโครงการเสริมสร้างศักยภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ข้าวชุมชน ปี 2565 จำนวน 1 ราย รวมทั้งรวม จำนวน 37 ราย

5. นิยามศัพท์

5.1 ศูนย์ข้าวชุมชน หมายถึง องค์กรของชาวนาที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาข้าวและชาวนาในระดับชุมชน และได้ขึ้นทะเบียนกับกรมการข้าวเรียกโดยย่อว่า “ศชช” ใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Community Rice Center (CRC) คือ กลุ่มเกษตรกรที่รวมตัวกันเพื่อทำหน้าที่พัฒนาการผลิตข้าวในชุมชน โดยมีหน้าที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี และเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดความรู้ในการทำนาในชุมชน

5.2 การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับคณะกรรมการบริหารศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ การบริหารและการประสานงาน การกำหนดเป้าหมาย การผลิต การตลาด การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

5.3 คณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน หมายถึง เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชน และได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เป็นคณะกรรมการเพื่อบริหารงานศูนย์ข้าวชุมชน

5.4 สมาชิก หมายถึง สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ซึ่งมีปรากฏรายชื่ออยู่ในทะเบียนศูนย์ข้าวชุมชนจังหวัดสุรินทร์

5.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ หมายถึง ปัจจัยภายใน ได้แก่ ด้านผู้นำ ด้านสมาชิก ด้านการผลิต ด้านกองทุนหมุนเวียน ด้านการเรียนรู้ และด้านตัวบุคคล ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านนโยบายการบริหารประเทศยุทธศาสตร์ การดำเนินงานของจังหวัด การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐสภาพแวดล้อม ปัจจัยการผลิต และตลาด

5.6 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมหรือการตัดสินใจด้วยความสมัครใจเป็นไปอย่างมีอิสรภาพเสมอภาคตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกิจกรรม

5.7 กองทุนหมุนเวียน หมายถึง เงินทุนที่ได้จากการบริหาร การผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าว รวมทั้งที่เก็บจากสมาชิกในส่วนปัจจัยการผลิตที่ได้รับการสนับสนุนจากราชการหรือเงินจากแหล่งอื่นๆ

5.8 แรงงาน หมายถึง แรงงานในครอบครัวและแรงงานจ้างในการทำนา

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ประโยชน์ต่อเกษตรกร

6.1.1 เกษตรกรสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการวางแผนและพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

6.1.2 เกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชนมีความตระหนักรู้ต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพมากขึ้นและส่งผลให้มีรายได้ให้กับตนเองและประเทศเพิ่มขึ้น

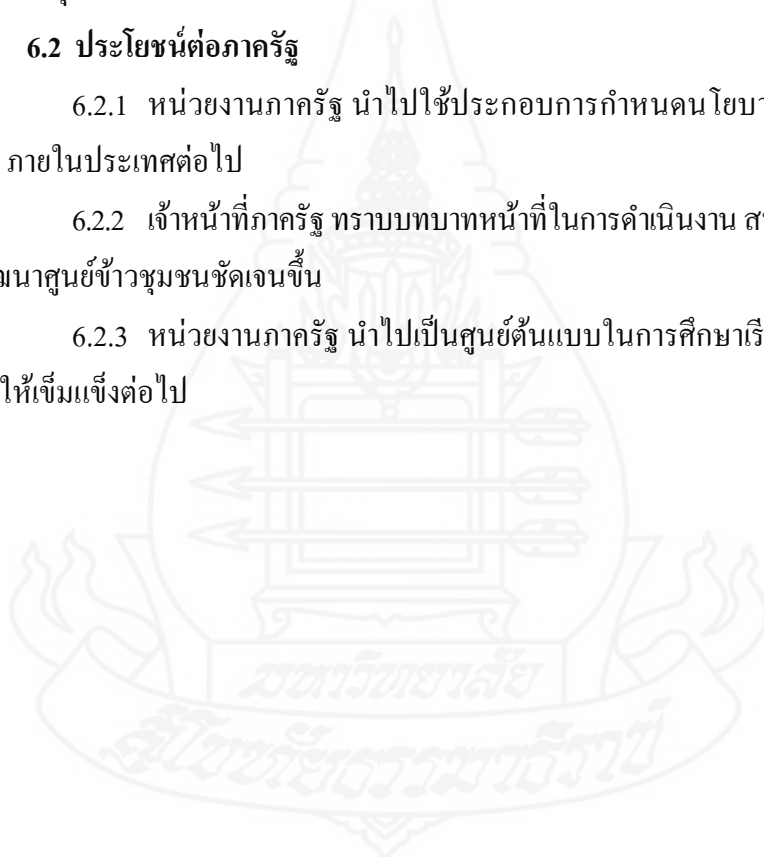
6.1.3 เกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชน นำไปเป็นศูนย์ต้นแบบในการศึกษาเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป

6.2 ประโยชน์ต่อภาครัฐ

6.2.1 หน่วยงานภาครัฐ นำไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบายในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ภายในประเทศต่อไป

6.2.2 เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทราบบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน สนับสนุนและส่งเสริม เพื่อการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนชัดเจนขึ้น

6.2.3 หน่วยงานภาครัฐ นำไปเป็นศูนย์ต้นแบบในการศึกษาเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮีอง ตำบล เพ็ญราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้นำเสนอวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในประเด็น ดังต่อไปนี้

1. สถานการณ์ข้าวจังหวัดสุรินทร์
2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการกลุ่ม
3. การจัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าว
4. ศูนย์ข้าวชุมชน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สถานการณ์ข้าวจังหวัดสุรินทร์

1.1 ข้อมูลทั่วไป

จังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเส้นแวงที่ 103 และ 105 องศาตะวันออก เส้นรุ้งที่ 15 และ 16 องศาเหนือ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ทางรถยนต์ประมาณ 450 กิโลเมตร ทางรถไฟ 420 กิโลเมตร อยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง 1 ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ ชัยภูมิ และสุรินทร์

1.2 ขนาดพื้นที่เกษตรกรรม

1.2.1 พื้นที่

จังหวัดสุรินทร์ มีเนื้อที่ประมาณ 8,124.06 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,077,535 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.58 ของพื้นที่ทั้งประเทศ หรือร้อยละ 4.80 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่เกษตรกรรม 3,705,743 ไร่ หรือร้อยละ 72 ของพื้นที่ทั้งหมด (สำนักงานเกษตรจังหวัดสุรินทร์, 2564)

1.2.2 เป้าหมายส่งเสริมการปลูกข้าว

จังหวัดสุรินทร์มีเป้าหมายส่งเสริมการปลูกข้าว ปี 2564/65 จำนวน 2,978,500 ไร่ มีการกระจายพื้นที่เป้าหมายครอบคลุมทั้ง 17 อำเภอ โดยแยกเป็นตามชนิดข้าว ดังนี้

- 1) ข้าวหอมมะลิ จำนวน 2,952,100 ไร่
- 2) ข้าวเจ้า 2,100 ไร่
- 3) ข้าวเหนียว 300 ไร่
- 4) ข้าวตลาดเฉพาะ 48,000 บาท

(ที่มา: ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง การกำหนดพื้นที่เป้าหมายส่งเสริมการปลูกข้าว ปี 2564/65 รอบที่ 1)

1.3 สถานการณ์ข้าว

ปีการผลิต 2564/65 จังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่ทำนาที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกร ของกรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 3,091,946 ไร่ ซึ่ง ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2564 มีการเพาะปลูกข้าว 2,591,646.66 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 83.82 พันธุ์ข้าวที่ปลูก ได้แก่ พันธุ์ข้าวที่ปลูก ได้แก่ พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 กข 15 และพันธุ์อื่นๆ (สำนักงานเกษตรจังหวัดสุรินทร์, 2564)

จังหวัดสุรินทร์มีเนื้อที่การเพาะปลูกข้าวอยู่ในทุกอำเภอ สามารถผลิตข้าวให้แก่ประเทศได้ในลำดับต้นๆ มาโดยตลอด เนื่องจากเป็นเมืองเกษตรกรรม จากผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรประชาชนเกือบร้อยละ 50 ประกอบอาชีพด้านการเกษตร เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ในการเพาะปลูกข้าวมากเป็นลำดับ 3 ของประเทศ รองจากจังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดนครราชสีมา และข้าวหอมมะลิสุรินทร์ได้ชื่อว่าเป็นข้าวที่มีคุณภาพอีกแห่งหนึ่งที่เป็นที่ยอมรับ โดยรวมแล้วจังหวัดสุรินทร์มีพื้นที่เพาะปลูกข้าวในแต่ละปีไม่แตกต่างกันมากนัก ตลอดระยะเวลา 10 ปี ใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกข้าวในปีเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 3,104,730 ไร่ ส่วนพื้นที่เก็บเกี่ยวเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 2,939,192 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 94.67 ของพื้นที่เพาะปลูก

วิธีการเพาะปลูกข้าวที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์มีอยู่ 4 วิธี ได้แก่ นาดำ นาหว่านสำรวย นาหว่านน้ำตม และนาหยอด วิธีการเพาะปลูกที่เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมใช้คือนาหว่านสำรวย ในปีการเพาะปลูกพ.ศ. 2559/2560 จังหวัดสุรินทร์มีพื้นที่เพาะปลูกข้าวด้วยวิธีนาหว่านสำรวย จำนวน 2,619,050 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 85.29 ของพื้นที่เพาะปลูก อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์อยู่ที่ 24.16 กิโลกรัมต่อไร่ ปริมาณการใช้เมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูก 63,276 ตัน ปริมาณผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ 968,364 ตัน ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่อยู่ที่ 383 กิโลกรัมต่อไร่ ทั้งนี้ล้วนมีปัจจัยในด้านต่างๆ เกี่ยวข้อง ทั้งที่สามารถควบคุมได้และไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ดินฟ้าอากาศ แมลงศัตรูพืช ฯลฯ พื้นที่การเพาะปลูกส่วนใหญ่ของจังหวัด (ร้อยละ 94.88) อยู่นอกเขตชลประทานต้องอาศัยน้ำฝนในการเพาะปลูก

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการกลุ่ม

ศูนย์ข่าวชุมชนจะประสบความสำเร็จนั้น ต้องมีการบริหารจัดการศูนย์ข่าวชุมชน ดังนั้นจะได้กล่าวถึงหลักการบริหารการจัดการ ดังนี้

2.1 การบริหาร/การจัดการ นิรนาม (2530) ได้ให้ความหมายของการบริหารและการจัดการไว้ ดังนี้

2.1.1 การจัดการ คือ กระบวนการ กิจกรรมหรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ในอันที่จะสร้างและรักษาไว้ ซึ่งสถานะที่จะเอื้ออำนวยต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความพยายามรวมของกลุ่มบุคคล

2.1.2 การบริหาร คือ การประสมประสานทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยยึดหลักการบริหารจัดการนั้นสามารถแบ่งได้ 4 ประเด็น คือ 1) วัตถุประสงค์ 2) ประสิทธิภาพ 3) ทรัพยากร 4) การประสมประสาน

นิรนาม (2530) ได้สรุปเกี่ยวกับหน้าที่พื้นฐานในกระบวนการบริหารไว้ว่า เทคนิคการวางแผน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย โครงการและวิธีการดำเนินงานเพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ นโยบายและโครงการที่กำหนดไว้ การวางแผนหมายถึงการตัดสินใจเพราะเป็นการเลือกระหว่างทางเลือกหลายๆ ทางหน้าที่ในการวางแผนไม่อาจแบ่งแยกออกจากกิจกรรมของผู้บริหารได้ เพราะผู้บริหารทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดขององค์กร ย่อมต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนทั้งสิ้น

2.2 กระบวนการจัดการ หมายถึง กระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กร โดยมีขั้นตอนดังนี้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545)

2.2.1 การวางแผน เป็นขั้นตอนในการกำหนดวัตถุประสงค์ และพิจารณาถึงวิธีการที่ควรปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องตัดสินใจว่า องค์กรมีวัตถุประสงค์ในอนาคตอย่างไร การวางแผนประกอบด้วย

- 1) การดำเนินการตรวจสอบตนเอง เพื่อกำหนดสถานภาพในปัจจุบัน
- 2) การสำรวจสภาพแวดล้อม
- 3) การกำหนดวัตถุประสงค์
- 4) การพยากรณ์สถานการณ์ในอนาคต

- 5) การกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงาน
- 6) การประเมินแนวทางปฏิบัติงานที่วางไว้
- 7) การทบทวนและปรับแผนเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลง
- 8) การสื่อสารในกระบวนการของการวางแผนที่เป็นไปอย่างทั่วถึง

2.2.2 การจัดองค์กรเป็นขั้นตอนในการจัดการบุคคลและทรัพยากรที่ใช้ในการทำงาน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในการทำงานหรือเป็นการจัดแบ่งงานและการจัดสรรทรัพยากรสำหรับงาน เพื่อให้งานสำเร็จ

2.2.3 การนำเป็นขั้นตอนในการกระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นและชักนำความพยายามของพนักงานให้บรรลุเป้าหมายองค์การซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการใช้ความพยายามของผู้จัดการ ที่จะกระตุ้นให้พนักงานมีศักยภาพในการทำงานสูงดังนั้นการนำจะช่วยให้งานบรรลุผลสำเร็จ

2.2.4 การควบคุมเป็นการติดตามผลการดำเนินงานและแก้ไขปรับปรุงในสิ่งที่จำเป็นหรือเป็นขั้นตอนของการวัดผลการทำงานและดำเนินการแก้ไขเพื่อให้บรรลุผลที่ต้องการ

3. การจัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าว

เมล็ดพันธุ์ดีมีความสัมพันธ์ต่อการให้ผลผลิต ในปัจจุบันชาวนาส่วนใหญ่มีความเข้าใจในประโยชน์และความสำคัญของการใช้เมล็ดพันธุ์ดี ทั้งนี้เพราะการใช้เมล็ดพันธุ์ดีมีคุณภาพจะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นต้นทุนการผลิตลดลง และคุณภาพของผลผลิตดีขึ้น เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิต (กรมการข้าว, 2557) การจัดทำแปลงขยายพันธุ์เป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ เนื่องจากการปฏิบัติอันดับแรกที่กำหนดคุณภาพเบื้องต้นของเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ ทั้งนี้ ปริมาณและคุณภาพของเมล็ดพันธุ์จะดีมากน้อยเพียงใด ขึ้นกับการปฏิบัติดูแลรักษา ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่ได้รับขณะที่เมล็ดพันธุ์เจริญเติบโตอยู่ในแปลงขยายพันธุ์ โดยเมล็ดพันธุ์ที่ได้จากแปลงขยายพันธุ์ซึ่งมีคุณภาพต่ำ จะไม่สามารถปรับปรุงให้เมล็ดพันธุ์ดังกล่าวกลับมาเป็นเมล็ดพันธุ์ที่ดีได้ นอกจากนี้ ขบวนการจัดการเมล็ดพันธุ์หลังการเก็บเกี่ยวจากแปลงขยายพันธุ์ เป็นขั้นตอนที่กำหนดคุณภาพเมล็ดพันธุ์ให้คงคุณภาพดีหรือมีคุณภาพลดลงได้เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ผลผลิตเมล็ดพันธุ์จากแปลงขยายพันธุ์ซึ่งมีคุณภาพสูง เมื่อนำมาทำการปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ที่มีการจัดการที่ไม่ถูกต้อง ก็ย่อมมีผลทำให้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพดีจากแปลงขยายพันธุ์กลายเป็นเมล็ดพันธุ์คุณภาพต่ำลงได้ ในการจัดทำแปลงขยายพันธุ์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพดี ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 การวางแผนการผลิต

การกำหนดเป้าหมายการผลิตเมล็ดพันธุ์ในแต่ละชนิดแต่ละพืชพันธุ์ จัดทำขึ้นโดยอาศัยข้อมูลพื้นฐานหลายด้าน ได้แก่ การตลาด สภาพพื้นที่ในการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ ชนิดของพืชพันธุ์ที่ดำเนินการผลิต การกำหนดช่วงเวลาการปลูกและเก็บเกี่ยวให้เหมาะสมกับความต้องการของลูกค้า และสภาพภูมิอากาศเพื่อให้เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้มีคุณภาพดี แหล่งและปริมาณเมล็ดพันธุ์ที่ใช้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ รายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติในการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ วัสดุอุปกรณ์ และเงินทุน ตลอดจนบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำ ติดตามกำกับการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ของเกษตรกรให้มีคุณภาพได้ตามมาตรฐาน

3.2 การคัดเลือกพื้นที่ และเกษตรกร

วิธีการปฏิบัติควรดำเนินการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรไปพร้อมๆ กัน โดยพิจารณาคัดเลือกพื้นที่ที่มีสภาพทำเลที่ตั้งเหมาะสมต่อการผลิตพืช/พันธุ์นั้นๆ มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ในเขตชลประทานหรือมีน้ำเพียงพอ เป็นพื้นที่ติดต่อกันเป็นแปลงใหญ่ มีการคมนาคมสะดวกไม่เป็นพื้นที่ระบาดของโรคและแมลงศัตรู หรือในฤดูที่ผ่านมาปลูกพืชชนิดเดียวกันแต่ต่างพันธุ์กับพืชที่ผลิตเพื่อป้องกันการปะปนพันธุ์การคัดเลือกเกษตรกร ควรพิจารณาผู้มีความพร้อม ความชำนาญ และประสบการณ์ในการปลูกพืชเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ สามารถเรียนรู้และยอมรับวิทยาการผลิตเมล็ดพันธุ์ใหม่ๆ มีความซื่อตรง และให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และแนวทางการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ให้มีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐาน

3.3 การจัดหาเมล็ดพันธุ์เพื่อการจัดทำแปลงขยายพันธุ์

เมล็ดพันธุ์ที่จะนำไปใช้ปลูกในแปลงขยายพันธุ์ต้องมั่นใจ และสามารถทวนสอบกลับได้ว่ามาจากแหล่งผลิตที่ได้รับการรับรองคุณภาพจากหน่วยงานที่เชื่อถือได้ และยืนยันคุณภาพอีกครั้งก่อนจ่ายเมล็ดพันธุ์โดยกลุ่มควบคุมคุณภาพของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว มีปริมาณพอเพียงและมีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐานของชั้นเมล็ดพันธุ์หลักหรือขยาย โดยคำนวณปริมาณที่ต้องการเมล็ดพันธุ์ใช้ในการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ จากอัตราขยายพันธุ์ที่เหมาะสมสำหรับพืชพันธุ์นั้นๆ ในแต่ละแหล่งผลิต

3.4 การวางแผนปฏิบัติงานการติดตามแปลงขยายพันธุ์

การวางแผนการปฏิบัติงานการติดตามแปลงขยายพันธุ์ ต้องดำเนินการทันทีเมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลแปลงขยายพันธุ์ เริ่มต้นจากการวางแผนการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ และแผนปฏิบัติงานติดตามแปลงขยายพันธุ์ โดยกำหนดช่วงเวลาปฏิบัติงานที่ชัดเจนในแต่ละขั้นตอนที่สำคัญ คือการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร จัดทำทะเบียนเกษตรกรผู้ร่วมจัดทำแปลงขยายพันธุ์ จ่าย

เมล็ดพันธุ์เพื่อการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ บันทึกวันปลูก การจัดขนาดของกลุ่มแปลง และกำหนดแผนปฏิบัติงานติดตามแปลงขยายพันธุ์ในช่วงเวลาต่างๆ ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

- 3.4.1 การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร
- 3.4.2 การฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์
- 3.4.3 การจ่ายเมล็ดพันธุ์เพื่อการจัดทำแปลงขยายพันธุ์
- 3.4.4 การปลูกดูแลรักษา
- 3.4.5 การกำจัดพันธุ์ปนในช่วงเวลาที่เหมาะสม
- 3.4.6 การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การขนส่งเมล็ดพันธุ์เข้าสู่ศูนย์

เมล็ดพันธุ์ข้าว

3.5 การติดตามกำกับแปลงขยายพันธุ์ให้ได้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพสูง

การจัดทำแปลงขยายพันธุ์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ให้มีคุณภาพดี จำเป็นต้องมีการติดตามกำกับ ควบคุมการปฏิบัติของเกษตรกรให้เป็นไปตามแนวทางการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ให้มีคุณภาพดี ซึ่งดำเนินการโดยยึดหลักการป้องกันในการควบคุมคุณภาพ ดังนี้

- 3.5.1 ติดตาม และให้คำแนะนำในการปฏิบัติตามเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้ปริมาณและคุณภาพสูงตามต้องการ
- 3.5.2 มีการป้องกันการเสื่อมพันธุ์และการเสื่อมคุณภาพของเมล็ดพันธุ์
- 3.5.3 มีการติดตามตรวจสอบการใช้เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ในแนวทางการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ให้มีคุณภาพ
- 3.5.4 มีการวิเคราะห์ปัญหาและสรุปผลการดำเนินงานเมื่อเสร็จสิ้นฤดู เพื่อพัฒนาระบบการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.6 การตรวจตัดพันธุ์ปน

เป็นการปฏิบัติเพื่อควบคุมคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตในแปลงขยายพันธุ์ โดยตรวจสอบสภาพต้นพืชที่ปลูกอยู่ในแปลงขยายพันธุ์มีลักษณะตรงตามพันธุ์พืชปลูกที่ต้องการเพียงใด หรือมีต้นพืชพันธุ์อื่นขึ้นปะปนอยู่ ซึ่งสามารถทำได้ในระยะต่างๆ ดังนี้

3.6.1 ระยะกล้า ตรวจสอบความแตกต่างของสีใบ ความสูง สีลำต้น ทรงต้น มุมของใบกับลำต้นและใบที่แสดงอาการเป็นโรค

3.6.2 ระยะแตกกอ ตรวจสอบความแตกต่างของความสูง ลักษณะและสีของใบ สีลำต้น ทรงกอ การแตกกอ มุมของใบกับลำต้น ต้นที่เป็นโรคหรือมีลักษณะที่ผิดปกติและข้าววัชพืช

3.6.3 ระยะออกดอก ตรวจสอบลักษณะช่อดอก ช่วงเวลาการออกดอกก่อนหรือหลัง เมื่อทำการเปรียบเทียบกับต้นพืชพันธุ์ที่ปลูก สีของรวง ความสูงของรวง การช่รวง ความยาวของคอรวง ลักษณะมุมและสีของใบธง และทรงของกอข้าวที่ต่างกัน

3.6.4 ระยะโน้มรวง ตรวจสอบความแตกต่างของสีเมล็ดและรวงข้าว ลักษณะและความยาวของหางคอรวง ลักษณะของเมล็ดและรวงข้าวที่แตกต่างกัน ลักษณะการโน้มของรวงข้าว และการตั้งของใบธง

3.6.5 ระยะก่อนเก็บเกี่ยว ตรวจสอบความแตกต่างของต้นข้าวและเมล็ดข้าวเปลือกที่มีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากต้นข้าวพันธุ์ที่ปลูกก่อนทำการเก็บเกี่ยว

3.7 การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

เพื่อให้เกษตรกรทำการเก็บเกี่ยวและมีการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวที่ถูกต้อง ภายใต้สภาพแวดล้อมและระยะเวลาที่เหมาะสม สามารถจัดการผลผลิตเมล็ดพันธุ์ให้คงคุณภาพดีก่อนนำไปปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ในลำดับต่อไป ควรดำเนินการ ดังนี้

3.7.1 การเก็บเกี่ยว

การเก็บเกี่ยวข้าว ควรระบายน้ำออกจากแปลงนา ก่อนถึงวันเก็บเกี่ยว ประมาณ 10 วัน เพื่อให้ข้าวสุกแก่สม่ำเสมอ หรือสังเกตเมล็ดที่ปลายรวงเปลี่ยนเป็นแข็ง และเมล็ดเปลี่ยนเป็นสีเหลืองระยะเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวที่เหมาะสม คือ เก็บเกี่ยวข้าวที่ระยะพลับพลึง ซึ่งจะเก็บเกี่ยวข้าวหลังจากวันที่ข้าวออกดอก (วันที่ข้าวออกดอก หมายถึง วันที่รวงข้าวมีดอกบานเกือบเต็มพื้นที่ หรือมีดอกบานประมาณ 75-80 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ปลูก ซึ่งในระยะนี้เมล็ดพันธุ์ข้าวจะมีความชื้นประมาณ 20-26 เปอร์เซ็นต์) เป็นเวลา 28-30 วัน ในสภาพพื้นที่แปลงนาข้าวที่แห้ง และไม่มีน้ำขัง

ข้อดีของการเก็บเกี่ยวข้าวในระยะที่เหมาะสม มีผลทำให้ได้ผลผลิตข้าวเต็มศักยภาพ ผลผลิตดีมีคุณภาพ ทั้งสีของข้าวเปลือก สีข้าวกล้อง ขนาดและรูปร่างเมล็ดและคุณสมบัติการหุงต้มที่ตรงตามพันธุ์ได้ปริมาณข้าวเต็มเมล็ดและต้นข้าวมากเมื่อนำข้าวเปลือกไปสี

3.7.2 การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

การดำเนินการเพื่อให้เมล็ดพันธุ์ที่เก็บเกี่ยวจากแปลงขยายพันธุ์คงคุณภาพดี มีขั้นตอนสำคัญ คือ การนวดทำความสะอาดเบื้องต้น และการตากลดความชื้น

4. ศูนย์ข้าวชุมชน

กรมการข้าว (2560, น.1) ตามระเบียบกรมการข้าวว่าด้วยศูนย์ข้าวชุมชน พ.ศ. 2560 “ศูนย์ข้าวชุมชน” หมายถึง องค์กรของชาวนาที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาข้าวและชาวนาในระดับชุมชน และได้ขึ้นทะเบียนกับกรมการข้าวเรียกโดยย่อว่า “ศชช” ใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Community Rice Center (CRC) และได้ให้ความหมายของสมาชิกว่า “สมาชิก” หมายถึง สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนที่ปรากฏรายชื่ออยู่ในทะเบียนศูนย์ข้าวชุมชน

ศูนย์ข้าวชุมชนเป็นองค์กรชาวนาที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้สนับสนุนการจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2543 เป็นต้นมา มีบทบาทหน้าที่ในการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี มีบทบาทหน้าที่ในการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีในชุมชน เป็นศูนย์เรียนรู้เทคโนโลยีในการผลิตข้าว รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ศูนย์ข้าวชุมชนที่ขึ้นทะเบียนกับกรมการข้าว จำนวน 2,478 ศูนย์ (ข้อมูล ณ 30 กันยายน 2564) โดยมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในลักษณะการบริหารจัดการแบบชุมชนมีส่วนร่วม ภายใต้การกำกับดูแลโดยกรมการข้าว ซึ่งได้วางระบบร่วมกับผู้แทนของศูนย์ข้าวชุมชน โดยจัดตั้งคณะกรรมการในการบริหารศูนย์ข้าวชุมชนในทุกระดับ และมีการสร้างเครือข่ายในรูปแบบของคณะกรรมการ ได้แก่ ระดับศูนย์ จังหวัด เขต และประเทศ

4.1 วัตถุประสงค์ของศูนย์ข้าวชุมชน

4.1.1 เพื่อผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีให้เพียงพอต่อความต้องการของชุมชนและของประเทศ

4.1.2 เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งศูนย์ข้าวชุมชนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี

4.2 องค์กรประกอบของศูนย์ข้าวชุมชน

4.2.1 **แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน 200 ไร่** เป็นแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อใช้ในชุมชนและสาธิตเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่ถูกต้องเหมาะสม

4.2.2 **สถานที่ตั้งศูนย์ และอุปกรณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว** เป็นพื้นที่ที่มีบริเวณพอสมควรใช้เป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตและกระจายพันธุ์ข้าวที่ได้จากแปลง 200 ไร่ อาจมีอุปกรณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์อย่างง่าย ๆ และอาจเป็นสถานที่ทำงานของคณะกรรมการสถานที่จัดประชุมสมาชิกหรือเป็นโรงเรียนชาวนา

4.2.3 ชุมชน/เกษตรกรสมาชิก/คณะกรรมการ เป็นเจ้าของศูนย์ข้าวชุมชนดำเนินงานร่วมกัน โดยจัดตั้งเป็นองค์กรที่มีคณะกรรมการทำหน้าที่บริหารจัดการงานพัฒนาการผลิตและการตลาดเพื่อชุมชน

4.2.4 กองทุนการผลิต/กองทุนหมุนเวียน คือเงินทุนที่ได้จากการบริหารงานผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวรวมทั้งที่เก็บคืนจากสมาชิกในส่วนของปัจจัยการผลิตที่ได้รับจากทางราชการหรือจากแหล่งอื่นๆ

4.3 บทบาท / ภารกิจของศูนย์ข้าวชุมชน

- 4.3.1 เป็นแหล่งผลิตและกระจายพันธุ์ข้าวคุณภาพดีไปสู่ชาวนาในชุมชน
- 4.3.2 เป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว โดยมีชาวนาชั้นนำเป็นวิทยากรอาสาสมัคร (อาสาสมัครเกษตรด้านข้าว)
- 4.3.3 จัดหาและบริการปัจจัยการผลิต
- 4.3.4 เป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตในชุมชนเพื่อการจำหน่าย
- 4.3.5 รวมศูนย์ใกล้เคียงเป็นกลุ่ม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการ
- 4.3.6 เป็นเครือข่ายสนับสนุนการทำงานของกรมการข้าวและกรมส่งเสริมการเกษตร เช่น งานสถานการณ์การผลิต ข้อมูลเตือนภัย เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

ดังนั้น ศูนย์ข้าวชุมชน จึงเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาการผลิต การตลาดข้าวและสังคมชาวนาเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดในการถ่ายโอนอำนาจจากภาครัฐลงสู่ท้องถิ่น ซึ่งชุมชนจะเป็นแกนหลักสำคัญต่อการพัฒนาการผลิตและการตลาดข้าว โดยภาครัฐจะเป็นเพียงผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกดังนั้นบทบาทหรือภารกิจนี้จึงเท่ากับเป็นการเตรียมการไว้สำหรับอนาคตอันใกล้ ศูนย์แต่ละศูนย์จะต้องมีการเชื่อมโยงกับองค์การบริหารส่วนตำบล และเป็นจุดที่ภาครัฐจะนำเอาโครงการต่างๆ ลงไปดำเนินงานร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาการผลิต การตลาดข้าว ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาผู้ปลูกข้าว

4.4 แนวทางการดำเนินงานผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพ

- 4.4.1 การคัดเลือกพื้นที่และชาวนา
- 4.4.2 การพัฒนาชาวนาผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์
- 4.4.3 การจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 200 ไร่
- 4.4.4 การตรวจรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์และระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
- 4.4.5 การกระจายเมล็ดพันธุ์

4.5 แนวทางการพัฒนาการผลิตข้าว ศูนย์ข้าวชุมชนมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลาง พัฒนาการผลิตข้าว ดังนี้

- 4.5.1 เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพ
- 4.5.2 เป็นแหล่งผลิตปัจจัยการผลิตอื่นๆ ได้แก่ ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ สารอินทรีย์
ในการกำจัดศัตรูข้าว
- 4.5.3 เป็นแหล่งให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร
- 4.5.4 เป็นแหล่งรวบรวมผลผลิต เพื่อเชื่อมโยงกับตลาดหรือสหกรณ์การเกษตร
- 4.5.5 เป็นโรงสีชุมชน
- 4.5.6 เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านข้าว
- 4.5.7 เป็นศูนย์บริการชาวนาด้านต่างๆ

4.6 การดำเนินงานกองทุนศูนย์ข้าวชุมชน

4.6.1 ขั้นตอนการดำเนินงาน

- 1) กรมการข้าวสนับสนุนปัจจัยการผลิต
- 2) ศูนย์ข้าวชุมชน คัดเลือกเกษตรกรผู้จัดทำแปลง 200 ไร่
- 3) คณะกรรมการการบริหารกองทุน
- 4) คณะกรรมการกองทุนควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย
7,800 ไร่ เข้ามามีส่วนร่วม
- 5) คณะกรรมการบริหารกองทุน ควรประกอบไปด้วย ประธานกรรมการ
เลขานุการ กรรมการตรวจสอบและติดตามการใช้จ่ายเงินทุน

4.6.2 การบริหารเงินกองทุน

- 1) การเก็บรักษา
- 2) การให้กู้ยืมเงิน/ปัจจัยของกองทุน
- 3) การคืนเงิน/ปัจจัยกองทุน
- 4) การจัดทำทะเบียนกองทุน

4.7 การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ศูนย์ข้าวชุมชน

- 4.7.1 ประชุมภาคีเครือข่ายศูนย์ข้าวชุมชนระดับประเทศและกรมการข้าว
- 4.7.2 ประชุมหน่วยงานภาคีร่วมกับประธานศูนย์ข้าวชุมชนระดับจังหวัด เพื่อสร้าง
เครือข่ายศูนย์ข้าวชุมชนภายในจังหวัดให้ร่วมวางแผนกำหนดเป้าหมายการผลิตและเชื่อมโยงตลาด
ร่วมกันโดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ในการดำเนินงานร่วมกันของศูนย์ข้าว
ชุมชน และคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนระดับจังหวัด

4.7.3 สัมมนาเชื่อมโยงเครือข่ายศูนย์ข่าวชุมชนระดับประเทศและองค์กรชวาณา เพื่อเชื่อมโยงและสร้างเครือข่ายประธานศูนย์ข่าวชุมชนระดับจังหวัดทั่วประเทศ คณะกรรมการ ศูนย์ข่าวชุมชนระดับจังหวัด เขตประเทศ รวมทั้งสร้างความเข้าใจและน่านโยบายและแผนพัฒนา ข่าวของประเทศในการสร้างความเข้มแข็งไปปฏิบัติแก่ศูนย์ข่าวชุมชนในระดับต่างๆ ทั่วประเทศ

4.7.4 สัมมนาวางแผนการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชนในระดับพื้นที่ (เวทีชุมชน)

4.8 ศูนย์ข่าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

4.8.1 ข้อมูลทั่วไป

- 1) ประธานกลุ่ม นายประดิษฐ์ดี ตำรวมจิตร
- 2) ที่ตั้งหมู่ที่ 2 ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
- 3) พิกัดที่ตั้งศูนย์ข่าวชุมชน $X = 14.906932$ $y = 103.5033664, 16z$

บ้านอ้อเป็นหมู่บ้านที่มีป่าอุดมสมบูรณ์มีป่าไม้ล้อมรอบและมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ โดยมีสัตว์ชนิดหนึ่งตัวใหญ่ขนสีขาวเป็นจำนวนมากบินมาลงเล่นน้ำแห่งนี้ซึ่งเรียกสัตว์ชนิดนี้ว่า “หงส์” และได้นำชื่อหงส์มาใช้เป็นชื่อของหมู่บ้านแต่คนในสมัยนั้นส่วนใหญ่พูดภาษาเขมรคำว่า หงส์เพี้ยนกลายเป็นคำว่า “อ้อ” จนถึงปัจจุบันบ้านอ้อ เป็นหมู่บ้านที่มีการพัฒนาตลอดเวลา มี คณะกรรมการหมู่บ้านและกลุ่มองค์กรต่างๆร่วมกันปรึกษาหาแนวทางต่างๆ เพื่อพัฒนาหมู่บ้านให้ ดีขึ้นเป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์มีลำห้วยที่อุดมสมบูรณ์ มีน้ำใช้ตลอดทั้งปีมีสระน้ำสาธารณะของ หมู่บ้าน มีการแบ่งเนื้อที่รอบสระน้ำเพื่อปลูกผักอินทรีย์ และมีการแบ่งพื้นที่ให้เป็นสนามกีฬาให้กับ ชุมชนเพื่อให้เป็นที่ออกกำลังกาย

บ้านอ้อ เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงเรื่องการเกษตรกรรมทั้งด้านการทำนาด้านการปลูก หม่อนเลี้ยงไหม การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ และสิ่งที่น่าสนใจชื่อเสียงของบ้านอ้อคือ ศูนย์ส่งเสริมและผลิตภัณฑ์ข่าวชุมชน ที่ได้รับรางวัลดีเด่นแห่งชาติและความภาคภูมิใจสูงสุดของ บ้านอ้อคือ การเสด็จเยือนของสมเด็จพระชนินธุา กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม ราชกุมารีเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2557

ภาพที่ 2.1 การเสด็จเยือนของสมเด็จพระกนิษฐา กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2557

อาณาเขต บ้านอ้อมมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ : ติดกับบ้านคำสุข ตำบลกาเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ทิศใต้ : ติดกับบ้านภูมิกันดาร ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออก : ติดกับบ้านแสงพันธ์ ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมือง จังหวัด

สุรินทร์

ทิศตะวันตก : ติดกับบ้านลำน้ำชี ตำบลลำดวน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

4.8.2 สภาพแวดล้อมทั่วไป

1) ดิน มีลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย มีลักษณะเป็นที่ราบ เหมาะแก่การปลูกข้าวและพืชไร่ทุกชนิด พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม แต่มีพื้นที่บางส่วนเป็นที่ดอนสลัดที่ลุ่มลอนลาด แต่ไม่มากเท่าทางตอนใต้ของจังหวัด

2) ป่าไม้ ทิศตะวันตกมีลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้

3) น้ำ พื้นที่ติดลำน้ำชีตลอดแนว ชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่จึงทำนาเป็นอาชีพหลักและปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นอาชีพเสริม โดยส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มศูนย์ส่งเสริมและผลิตภัณฑ์ข้าวชุมชนขึ้นเพื่อส่งเสริมอาชีพให้ชาวบ้านอยู่ดีกินดี มีสระน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน

4) ลักษณะภูมิอากาศ จังหวัดสุรินทร์มีภูมิอากาศร้อนชื้นลักษณะอากาศทั่วไปอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมซึ่งเป็นลมประจำฤดู 2 ชนิด คือ

(1) ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้เกิดสภาวะอากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง

(2) ลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดสภาวะอากาศชุ่มชื้นและมีฝนตก

(3) ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม ถึงกลางเดือนตุลาคม มีฝนทิ้งช่วงในเดือนมิถุนายน ถึงเดือนกรกฎาคม ฝนตกมากที่สุดในช่วงเดือนกันยายนของทุกปี

(4) ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคม ถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์

(5) ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ ถึงกลางเดือนพฤษภาคม

4.8.3 ประวัติความเป็นมา

ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ หรือศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ.2543 และจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนปี 2553 มีความโดดเด่นในการริเริ่มจัดการองค์ความรู้ในการผลิตข้าวที่ถูกต้อง และเหมาะสมเพื่อจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าว จัดการองค์ความรู้ในการลดต้นทุนการผลิตข้าวโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ มีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับกระบวนการและแนวคิดของเกษตรกรจากเดิมเป็นผู้ปลูกข้าวจำหน่ายทั่วไป มาเป็นผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ ตลอดจนมีการระดมทุนเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวและปัจจัยการผลิต ปัจจุบันมีสมาชิกผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์รวม 36 ราย พื้นที่แปลงพันธุ์ 804 ไร่ และยังมีบทบาทในการประสานงานตลอดจนร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเครือข่ายทั้งภายในและนอกชุมชน

สำหรับศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อผ่านการประกวดคัดเลือกผลงานสถาบันเกษตรกรดีเด่นประจำปี 2556 ระดับจังหวัด ประเภทข้าวหอมมะลิ ซึ่งจังหวัดสุรินทร์ ดำเนินการขึ้นเพื่อเป็นการยกย่องประกาศเกียรติคุณ และเผยแพร่ผลงานดีเด่นของเกษตรกร และสถาบันเกษตรกรให้สาธารณชนทั่วไปได้รู้จักและยึดถือเป็นแบบอย่างในแนวทางปฏิบัติงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศโดยรวม ในอนาคต และเพื่อเป็นตัวแทนระดับจังหวัดเข้าประกวดคัดเลือกในระดับเขต และระดับประเทศ ซึ่งผู้ชนะระดับประเทศจะเข้ารับพระราชทาน โล่รางวัลในงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ปี 2557 ทั้งนี้ ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์บ้านอ้อ คิวรางวัลสถาบันดีเด่นแห่งชาติ ปี 2557 ประเภทข้าวหอมมะลิ พร้อมเข้ารับพระราชทาน โล่รางวัลในงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ในวันศุกร์ที่ 9 พฤษภาคม 2557 ณ พลับพลาที่ประทับมณฑลพิธีสนามหลวง กรุงเทพฯ

ในส่วนกิจกรรม ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อแห่งนี้ได้จัดผู้ต่างๆ อาทิ ศูนย์จัดการศัตรูพืช ผลิตภัณฑ์ชาวนา นางเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าว การจัดนิทรรศการกลุ่มเครือข่ายฯ กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง 10 หมู่บ้าน ส่วนราชการ โรงเรียนพญารามวิทยา และเครือข่าย

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 สภาพสังคมของศูนย์ข้าวชุมชน

กิตติพงษ์ รุ่งงาม (2559) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พบว่า ร้อยละ 71.2 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 จะพบว่าการศึกษาไม่สูงมากนักแต่ไม่เป็นปัญหาในการพัฒนาและเรียนรู้ มีประสบการณ์เฉลี่ยอยู่ที่ 30.24 ปี มีพื้นที่ทำงาน เฉลี่ยอยู่ที่ 15.08 ไร่ แรงงานในครัวเรือน เฉลี่ยอยู่ที่ 2.5 คน สมาชิกมีประสบการณ์ในการทำงานมานาน แต่ขาดแคลนแรงงานในครัวเรือน แสดงว่า สมาชิกขาดแคลนแรงงานในครัวเรือนต้องพึ่งพาเครื่องจักรกลในการผลิต

ณวัฒน์ ทนยิ้ม (2559) ศึกษา การพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนจังหวัดกาญจนบุรี พบว่า เกษตรกรเป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 55.42 ปี ระดับการศึกษาจบชั้นประถมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.92 คน แสดงว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนส่วนใหญ่มีอายุมาก ซึ่งมีผลต่อการดำเนินการศูนย์ข้าวชุมชน

จิรวรรณ กมลศิลป์ (2560) ศึกษาปัจจัยต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 57.6 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 53.09 ปี แสดงว่า เกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคน ยังมีกำลังแรงในการทำงาน และการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน

5.2 สภาพสังคมเศรษฐกิจของศูนย์ข้าวชุมชน

รัฐฉัตร อัมรินทร์ (2556) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนกรณีศึกษาบ้านนาหมื่น ตำบลสระสมิง อำเภอรินชาราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า สมาชิกมีประสบการณ์ทำนาเฉลี่ย 30 ปี แสดงว่าสมาชิกมีประสบการณ์ในการทำนาสูง ทำให้เข้าใจหลักการและวิธีทำนาได้ดี พื้นที่ทำนา เฉลี่ย 26.90 ไร่ แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.85 ราย แสดงว่าแสดงว่าสมาชิกขาดแคลนแรงงานในครัวเรือนต้องพึ่งพาเครื่องจักรในการผลิต

ฐิติขวัญ ศิริธัญรัตน์ (2558) ศึกษาการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่า เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบความสำเร็จและจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ร้อยละ 50 มีพื้นที่ปลูกข้าวระหว่าง 11 – 20 ไร่ ส่วนแรงงานในครัวเรือน พบว่า เกษตรกรสมาชิก

ศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน มีค่าเฉลี่ยแรงงานที่ใช้ภาคการเกษตรกร เท่ากับ 9.17 คน

5.3 ความรู้พื้นฐานกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์

รัฐฉินท์ อัมมินทร (2556) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาขุม ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า สมาชิกตอบคำถามถูกต้องคิดเป็น ร้อยละ 94 แสดงว่า สมาชิกมีความรู้เรื่องกระบวนการผลิต

5.4 แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน

5.4.1 กลุ่มและการบริหารกลุ่ม

สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2549) ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่าการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน มีจำนวน 6 ประเด็น ประกอบด้วย 1) กลุ่มและการบริหารกลุ่ม 2) การทำแปลงพันธุ์ 3) การกระจายพันธุ์ 4) การเรียนรู้ 5) ระบบการตลาด และ 6) กองทุนหมุนเวียน

กิตติพงษ์ รุ่งงาม (2559) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พบว่า กลุ่มและการบริหารจัดการกลุ่ม สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนให้ความร่วมมือเป็นคนดีเสียสละ ซื่อสัตย์ และขยันหมั่นเพียร คณะกรรมการ มีความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ และมีความคิดเห็นด้านบวก การบริหารงาน มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์มีแผนการดำเนินการ มีการดำเนินการกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีการประชุม มีการจัดทำบัญชี มีการแบ่งงานให้สมาชิกร่วมกันทำ และมีแผนการใช้การเงิน

5.4.2 การจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์

จิรวรรณ กมลศิลป์ (2560) ศึกษาปัจจัยต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ร้อยละ 100 มีการจัดการแปลงนาที่ดี มีการป้องกันศัตรูพืชอย่างเหมาะสม และร้อยละ 93.9 มีการตัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่อง

5.4.3 การผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์

กิตติพงษ์ รุ่งงาม (2559) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พบว่า การผลิตและการกระจายพันธุ์ พบว่า ร้อยละ 100 ศูนย์ข้าวชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายการกระจายพันธุ์แต่ละปี ศูนย์ฯ มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเอง

5.4.4 การเรียนรู้

จิรวรรณ กมลศิลป์ (2560) ศึกษาปัจจัยต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ร้อยละ 97 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก มีการเรียนรู้กับศูนย์อื่น และมีการเรียนรู้ผ่านเจ้าหน้าที่รัฐและเอกชนส่วนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ได้รับรางวัล ร้อยละ 84.4 มีการเรียนรู้จากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต เฟสบุ๊ก ไลน์

กิตติพงษ์ รุ่งงาม (2559) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พบว่า การเรียนรู้ สมาชิกทั้งหมดตอบว่าได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่องมีการศึกษาคูงาน มีทุนดำเนินการเรียนรู้ มีแปลงเรียนรู้ขนาด 5 ไร่ และมีการทดลองทำด้วยตนเอง

5.4.5 การตลาด

จิรวรรณ กมลศิลป์ (2560) ศึกษาปัจจัยต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล ร้อยละ 97 มีการกำหนดเป้าหมายและแผนการกระจายเมล็ดพันธุ์ในแต่ละปีตรงตามความตรงการของชาวนา มีการกำหนดราคาในการจำหน่ายที่เหมาะสม และร้อยละ 93 มีการประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

5.4.6 กองทุนหมุนเวียน

กิตติพงษ์ รุ่งงาม (2559) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พบว่า ร้อยละ 100 ศูนย์ข้าวชุมชน มีคณะกรรมการบริหารกองทุนมีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน มีการระดมทุนจากสมาชิก หุ้นละ 100 บาท มีแผนบริหารกองทุนมีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีการใช้ประโยชน์จากกองทุน มีปันผล มีการตรวจสอบบัญชีกองทุนและมีสรุปผลการดำเนินงานทุกปี

5.5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินการของศูนย์ข้าวชุมชน

สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2552) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า รูปแบบที่ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนมี 7 ขั้นตอน เริ่มจากสำรวจพื้นที่ที่กำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัด การประเมินศูนย์ข้าวชุมชนก่อนเริ่มดำเนินการพัฒนา การจัดทำยุทธศาสตร์ การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน การสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดทำแผนปฏิบัติการ การติดตามผลดำเนินงาน และการประเมินผลภายหลังการพัฒนา ซึ่งผลการดำเนินการพัฒนา พบว่า ทุกศูนย์ข้าวชุมชนมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้ยั่งยืนควรมีการส่งเสริมในระดับนโยบาย ระดับหน่วยงาน และระดับท้องถิ่น และยังพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ 2 ด้าน คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยบุคคลที่เป็นประธาน กรรมการและสมาชิก ระบบการบริหารงาน แปลงนาที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ และการเรียนของสมาชิก ปัจจัยภายนอก

ได้แก่ ภัยธรรมชาติ ปัจจัยการผลิต พ่อค้าคนกลาง พ่อค้าเมล็ดพันธุ์ และหน่วยงานสนับสนุนภาครัฐ และท้องถิ่น

รัฐฉันท อัมมินทร์ (2556) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษาบ้านนาชุม ตำบลสระสมิง อำเภอรินชาราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ตัวสมาชิก 2) คณะกรรมการ 3) การบริหารงาน และ 4) การเรียนรู้ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) ภัยธรรมชาติ 2) ปัจจัยการผลิต 3) หน่วยงานที่สนับสนุน และ 4) การตลาด

วันชัย ประยงค์หอม (2558) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินงาน ศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ด้านการดำเนินการผลิต 2) ด้านการกระจายพันธุ์ 3) ด้านการบริหารจัดการศูนย์ 4) ด้านการมีส่วนร่วม 5) ด้านการสร้างเครือข่าย

กิตติพงศ์ รื่นงาม (2559) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการ ศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ด้านผู้นำ 2) ด้านสมาชิก 3) ด้านการผลิต 4) ด้านกองทุนหมุนเวียน 5) ด้านการเรียนรู้ 6) ด้านตัวบุคคล และปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) ด้านนโยบายการบริหารประเทศ 2) ยุทธศาสตร์การดำเนินงานของจังหวัด 3) หน่วยงานที่สนับสนุนต่างๆ ทั้งภาครัฐในพื้นที่ 5) สภาพแวดล้อม 6) ปัจจัยการผลิต และ 7) การตลาด

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยเลือกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ มาเป็นกรณีศึกษา ซึ่งเป็นศูนย์ข้าวชุมชนที่ผ่านการประกวดคัดเลือกผลงานสถาบันเกษตรกรดีเด่นประจำปี 2556 ระดับจังหวัด ประเภทข้าวหอมมะลิ ซึ่งจังหวัดสุรินทร์ ดำเนินการขึ้นเพื่อเป็นการยกย่องประกาศเกียรติคุณ และเผยแพร่ผลงานดีเด่นของเกษตรกร และสถาบันเกษตรกรให้สาธารณชนทั่วไปได้รู้จัก และยึดถือเป็นแบบอย่างในแนวทางปฏิบัติงานซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศโดยรวมในอนาคต และเพื่อเป็นตัวแทนระดับจังหวัด เข้าประกวดคัดเลือกในระดับเขต และระดับประเทศ ซึ่งผู้ชนะระดับประเทศ จะเข้ารับพระราชทานโล่รางวัลในงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ปี 2557 ทั้งนี้ ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ คว่ำรางวัลสถาบันดีเด่นแห่งชาติ ปี 2557 ประเภทข้าวหอมมะลิ พร้อมเข้ารับพระราชทานโล่รางวัลในงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ในวันที่ 9 พฤษภาคม 2557 ณ พลับพลาที่ประทับมณฑลพิธีสนามหลวง กรุงเทพฯ ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ มีความโดดเด่นในการริเริ่มจัดการองค์ความรู้ในการผลิตข้าวที่ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าว จัดการองค์ความรู้ในการลดต้นทุนการผลิตข้าวโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับกระบวนการและแนวคิดของเกษตรกร จากเดิมเป็นผู้ปลูกข้าวจำหน่ายทั่วไป มาเป็นผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ ตลอดจนมีการระดมทุนเพื่อแก้ปัญหาคาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าว และได้รับการยอมรับจากประชาชนที่เข้ามาศึกษาดูงานเพื่อนำไปเป็นแบบอย่างการดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสม ประกอบด้วยงานวิจัยเชิงปริมาณ และงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับประชากร และกลุ่มตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ทั้งหมด จำนวน 36 คน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.2.1 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

- 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อออกแบบกรอบงานวิจัย กำหนดขอบเขตในการสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 2) กำหนดขอบเขตและเนื้อหา แบบสอบถาม และแบบบันทึกข้อมูลให้ ความชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) ดำเนินการสร้างแบบสอบถาม และแบบบันทึกข้อมูลให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 4) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นและผ่านการตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขแล้ว ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ไปทำการทดลองสอบถามกับกลุ่มเกษตรกรที่มี คุณสมบัติและลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 30 ราย จากนั้นนำแบบสอบถามมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษา และปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
- 5) เก็บรวบรวมข้อมูลที่น่าแบบสอบถามดำเนินการลงพื้นที่ภาคสนามสอบถาม เกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย
- 6) ตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามและกำหนดรหัสแบบสอบถาม เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการบันทึกข้อมูลในโปรแกรมสำเร็จรูป

1.2.2 รายละเอียดของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม ที่มีลักษณะของคำถามแบบ ปลายปิด และคำถามแบบปลายเปิด แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพด้านสังคมและเศรษฐกิจ ของเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ เป็นคำถามแบบเลือกตอบและเติมคำในช่องว่าง ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทางสภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ ดังนี้

1) *สภาพสังคม* ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา ประสบการณ์การทำงาน สมาชิกในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่ม เหตุผลที่เข้าร่วมศูนย์ข้าว การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น และตำแหน่งในสังคม

2) *สภาพเศรษฐกิจ* ประกอบด้วย อาชีพ พื้นที่การผลิต ผลผลิต ราคา การเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าว ไร่ทำพันธุ์ แหล่งจำหน่าย แรงงาน รายได้ การเป็นหนี้ แหล่งเงินทุน และต้นทุนการผลิตข้าว

ตอนที่ 2 *สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์* ประกอบด้วย การบริหารกลุ่ม การคัดเลือกพื้นที่การผลิต การกระจายพันธุ์ การเรียนรู้ การตลาด และการบริหารกองทุน เป็นข้อคำถามที่ต้องประเมินตามความคิดเห็นว่าผู้ประเมินเห็นด้วยเพียงใด โดยสร้างตามมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) วัดความคิดเห็น 5 ระดับ ดังนี้

5 = มีระดับความคิดเห็นต่อความสำเร็จมากที่สุด

4 = มีระดับความคิดเห็นต่อความสำเร็จมาก

3 = มีระดับความคิดเห็นต่อความสำเร็จปานกลาง

2 = มีระดับความคิดเห็นต่อความสำเร็จน้อย

1 = มีระดับความคิดเห็นต่อความสำเร็จน้อยที่สุด

ข้อคำถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของศูนย์ข้าวชุมชนเป็นคำถามแบบให้เลือกตอบ โดยมีคำตอบให้เลือกในหลายลักษณะคือ

มี และไม่มี

เพียงพอ และไม่เพียงพอ

เหมาะสม และไม่เหมาะสม

เพิ่มขึ้น เท่าเดิม และลดลง

เชื่อถือ และไม่เชื่อถือ

เงินสด ยืม แลกเปลี่ยน และเงินเชื่อ

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1.3.1 เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง จากศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ กรมการข้าว และข้อมูลจากเอกสารการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน

1.3.2 ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ นักวิชาการเกษตรที่ดูแลศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อประสานงานนัดหมายกับสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ในการดำเนินการเก็บข้อมูลตามแบบสอบถาม

1.3.3 ดำเนินการสอบถาม โดยแนะนำตัวเอง เกี่ยวกับการสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำวิจัย ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย และอธิบายความสำคัญของข้อมูลที่ได้รับจากเกษตรกร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง ครบถ้วน และวิเคราะห์ข้อมูลให้ได้ผลการวิจัยที่ถูกต้อง

1.3.4 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม 2565 โดยเก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ทั้งหมด จำนวน 36 คน

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1.4.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าพิสัย ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.4.2 เกณฑ์การให้คะแนนระดับความคิดเห็น

การกำหนดคะแนนระดับความคิดเห็นของเกษตรกรสภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ใช้ทำถามแบบระดับ 5 ระดับ ได้แก่

5 = มีระดับความคิดเห็นต่อความสำเร็จมากที่สุด

4 = มีระดับความคิดเห็นต่อความสำเร็จมาก

3 = มีระดับความคิดเห็นต่อความสำเร็จปานกลาง

2 = มีระดับความคิดเห็นต่อความสำเร็จน้อย

1 = มีระดับความคิดเห็นต่อความสำเร็จน้อยที่สุด

การแปลความหมายใช้วิธีนำค่าเฉลี่ยในแต่ละประเด็นมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (Best, 1976) ดังนี้

มากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00

มาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20

ปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40

น้อย ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60

น้อยที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

เก็บข้อมูลโดยการประชุมกลุ่ม เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากสมาชิกทั้งหมด 36 ราย และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการศูนย์ข่าวชุมชน จำนวน 1 ราย รวมทั้งหมด 37 ราย

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.2.1 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

- 1) นำข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อมากำหนดหัวข้อในการประชุมกลุ่ม
- 2) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อออกแบบกรอบงานวิจัย กำหนดขอบเขตในการสร้างแบบบันทึกการประชุมกลุ่ม ให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) กำหนดขอบเขตและเนื้อหาแบบบันทึกข้อมูลให้ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 4) ดำเนินการสร้างแบบบันทึกข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 5) นำแบบบันทึกการประชุมกลุ่มเสนออาจารย์ที่ปรึกษา และปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

2.2.2 รายละเอียดของเครื่องมือ

ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของเกษตรกรศูนย์ข่าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ใช้แบบบันทึกข้อมูล การประชุมกลุ่ม ประกอบด้วย ข้อมูลปัจจัยความสำเร็จของศูนย์ข่าวชุมชน ประมวลผลจากข้อมูลที่ได้การสังเกต การสอบถาม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดและทัศนคติในด้านต่างๆ จากการประชุมกลุ่ม รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ตาราง ผลการ

ศึกษาวิจัย รายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชน รายงานการประชุมของศูนย์ข่าวชุมชน

2.3.2 ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ นักวิชาการเกษตรที่ดูแลศูนย์ข่าวชุมชน นัดหมาย

กับสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชน ในการดำเนินการเก็บข้อมูลการประชุมกลุ่ม

2.3.3 **ดำเนินการนัดหมายเพื่อประชุมกลุ่ม** เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2565 โดยเก็บข้อมูลจากการประชุมกลุ่มจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทั้งหมด จำนวน 36 คน และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 1 ราย รวมทั้งหมด 37 ราย

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการเชื่อมโยงข้อมูลจากงานวิจัยเชิงปริมาณ มาสู่ งานวิจัยเชิงคุณภาพ การจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูล

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานศูนย์ข่าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม ที่มีลักษณะของคำถามแบบปลายปิด และคำถามแบบปลายเปิด เก็บรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลความถี่ ร้อยละ ค่าพิสัย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน วิธีการวิเคราะห์ตามเนื้อหา การจัดกลุ่ม การจำแนกข้อมูล นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีพรรณนาประกอบตาราง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกรศูนย์ข่าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ตอนที่ 2 สภาพการดำเนินงานของเกษตรกรศูนย์ข่าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของเกษตรกรศูนย์ข่าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ตอนที่ 1 สภาพสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกร ศูนย์ข่าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

1.1 สภาพสังคมของเกษตรกรได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา ประสบการณ์การทำเมล็ดพันธุ์ สมาชิกในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่ม เหตุผลที่เข้าร่วมศูนย์ข่าว แหล่งน้ำที่ใช้ทำการเกษตร ตำแหน่งในสังคม อาชีพ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 4.1 สภาพสังคมของเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชน

N=36			
สภาพสังคม	จำนวน (คน)	ร้อยละ	S.D.
1. เพศ			
ชาย	10	27.78	
หญิง	26	72.22	
2. อายุเฉลี่ย (ปี)			
ช่วงอายุ (ปี)	44 – 70		6.38
3. สถานภาพ			
โสด	5	13.89	
สมรส	27	75	
อยู่ร้าง	4	11.11	
4. ระดับการศึกษา			
ไม่ได้รับการศึกษา			
ประถมศึกษาตอนต้น	15	41.67	
ประถมศึกษาตอนปลาย	11	30.56	
มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3)	2	5.56	
มัธยมศึกษาตอนปลาย(ม.4-ม.6) หรือ ปวช.	5	13.89	
อนุปริญญา หรือ ปวส.	-	-	
ปริญญาตรี	3	8.33	
5. ประสบการณ์ทำเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย (ปี)			
ช่วงประสบการณ์ในการทำเมล็ดพันธุ์ (ปี)	10- 50		6.96
6. สมาชิกในครัวเรือน (คน)			
ช่วงสมาชิกในครัวเรือน (คน)	2-9		1.69
7. การเป็นสมาชิกในศูนย์ข้าวชุมชน (ปี)			
ช่วงการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน (ปี)	10-21		3.01

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

N=36			
สภาพสังคม	จำนวน (คน)	ร้อยละ	S.D.
8. เหตุผลที่ท่านเข้าร่วมกลุ่มศูนย์ข้าวชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
ต้องการมีเมล็ดพันธุ์ราคาถูกไว้ปลูก	24	66.67	
ได้รับความรู้ข้อมูลการผลิตข้าวมากขึ้น	30	83.33	
ต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตได้ราคาสูง	36	100.00	
ต้องการรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตร	3	52.78	
มีการสะสมทุนและสวัสดิการทางการเงิน	17	47.22	
มีพลังต่อรองทางธุรกิจ	13	36.11	
9. แหล่งน้ำที่ใช้ทำการเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
น้ำฝน	36	100.00	
ชลประทาน	9	41.67	
บาดาล	1	2.78	
อื่นๆ ได้แก่ เครื่องสูบน้ำพลังงานไฟฟ้าจากถ่านน้ำชี	4	11.11	
10. การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
กลุ่มเกษตรกรทำนา	19	52.78	
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	5	13.89	
กลุ่มสหกรณ์การเกษตร	8	22.22	
กลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส.	23	63.89	
11. การเข้าร่วมโครงการอื่น			
ไม่เข้าร่วม	7	19.44	
เข้าร่วม	29	80.56	
โครงการนาแปลงใหญ่	23	63.89	
ศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก. ข้าว)	7	19.44	
วิสาหกิจชุมชน ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	15	41.67	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

N=36			
สภาพสังคม	จำนวน (คน)	ร้อยละ	S.D.
12. ท่านมีตำแหน่งใดในชุมชน			
ไม่มีตำแหน่งใดๆ	25	69.44	
กำนัน			
ผู้ใหญ่บ้าน	1	2.78	
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	1	2.78	
กรรมการหมู่บ้าน	8	22.22	
สมาชิก อบต.	1	2.78	
13. ท่านมีตำแหน่งใดใน อบต.			
ประธาน อบต. (ฝ่ายบริหาร)	-	-	
กรรมการ อบต. (ฝ่ายบริหาร)	-	-	
สมาชิก อบต.(ประธานสภา)	1	2.78	
อื่นๆ ได้แก่ ไม่มีตำแหน่งใดๆ	35	97.22	

จากตารางที่ 4.1 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นข้อมูลสภาพสังคมของเกษตรกร ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านสี้อง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ปรากฏผลดังนี้

1.1.1 เพศ พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ร้อยละ 72.22 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 27.78 เป็นเพศชาย

1.1.2 อายุ พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน อยู่ระหว่าง 44 – 70 ปี อายุเฉลี่ย 55 ปี

1.1.3 สถานภาพ พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนส่วนใหญ่ร้อยละ 75 สมรส ร้อยละ 13.89 โสด และอยู่ร้างร้อยละ 11.11

1.1.4 ระดับการศึกษา พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนส่วนใหญ่ร้อยละ 41.67 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 30.56 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 13.89 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6) หรือ ปวช. ร้อยละ 8.33 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี และร้อยละ 5.56 มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3)

1.1.5 ประสิทธิภาพการทำเมล็ดพันธุ์ พบว่า สมาชิกมีประสิทธิภาพ อยู่ระหว่าง 10-50 ปี เฉลี่ย 22.55 ปี

1.1.6 สมาชิกในครัวเรือน พบว่า สมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 2-9 คน เฉลี่ยอยู่ที่ 4.5 คน

1.1.7 การเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า เกษตรกรเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมาแล้วอยู่ระหว่าง 10-21 ปี เฉลี่ยอยู่ที่ 19.75 ปี

1.1.8 เหตุผลที่เข้าร่วมศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า ร้อยละ 100 เกษตรกรทุกคนต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตได้ราคาสูง ร้อยละ 83.33 ต้องการได้รับความรู้ข้อมูลการผลิตข้าวมากขึ้น ร้อยละ 66.67 ต้องการมีเมล็ดพันธุ์ราคาถูกไว้ปลูก ร้อยละ 52.78 ต้องการรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ร้อยละ 47.22 มีการสะสมทุนและสวัสดิการทางการเงิน และร้อยละ 36.11 มีพลังต่อรองทางธุรกิจ

1.1.9 แหล่งน้ำที่ใช้ทำการเกษตร พบว่า ร้อยละ 100 สมาชิกทุกคนใช้น้ำฝน ร้อยละ 41.67 ใช้น้ำชลประทาน ร้อยละ 11.11 ใช้น้ำจากลำน้ำชี และร้อยละ 2.78 ใช้น้ำบาดาล

1.1.10 การเป็นสมาชิกองค์กรเกษตร พบว่า ร้อยละ 63.89 เป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส. ร้อยละ 52.78 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนา ร้อยละ 22.22 เป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 13.89 เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและร้อยละ 5.56 เป็นสมาชิกกลุ่มอื่น

1.1.11 การเข้าร่วมโครงการของรัฐ พบว่า สมาชิกร้อยละ 63.89 เข้าร่วมโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ร้อยละ 41.67 เข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และร้อยละ 19.44 เป็นสมาชิกศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.ข้าว)

1.1.12 ตำแหน่งใดในชุมชน พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ร้อยละ 69.44 ไม่มีตำแหน่งใดในสังคม ร้อยละ 22.22 สมาชิกเป็นกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกร้อยละ 2.78 เป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และเป็นสมาชิก อบต.

1.1.13 ตำแหน่งในองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนส่วนใหญ่ร้อยละ 97.22 มีตำแหน่งใดๆ ใน อบต. ร้อยละ 2.78 เป็นสมาชิก อบต. (ประธานสภา)

1.2 สภาพเศรษฐกิจของเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ อาชีพ พื้นที่การผลิต ผลผลิต ราคา การเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ทำพันธุ์ แหล่งจำหน่าย แรงงาน รายได้ การเป็นหนี้ แหล่งเงินทุน และต้นทุนการผลิตข้าว

ตารางที่ 4.2 สภาพเศรษฐกิจของเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชน

N=36			
สภาพเศรษฐกิจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	S.D.
1. อาชีพหลัก			
การเกษตร			
ทำนา	36	100	
2. อาชีพรอง			
ไม่มีอาชีพรอง	12	33.29	
รับจ้างแรงงาน	18	50.00	
ค้าขาย	2	5.56	
อื่นๆ (ระบุ) ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	4	11.11	
3. ลักษณะการถือครองพื้นที่การเกษตร			
ที่ดินเป็นของตนเอง	30	83.33	
เช่า	6	16.67	
4. พื้นที่ที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ไร่)			
ช่วงพื้นที่นาที่ใช้ทำแปลงปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ไร่)	21.06	11.95	
	6 – 70		
5. ปริมาณผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ยต่อปี (กก./ไร่)			
ช่วงปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อปี (กก./ไร่)	371.22		39.7119
	300 – 500		
6. ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย (บาท/กิโลกรัม)			
ช่วงราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย (บาท/กิโลกรัม)	20.27		2.7528
	15 – 25		
7. การเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ทำพันธุ์เฉลี่ย (กก.)			
ไม่เก็บ	325.12 กก.		
	17	47.22	
เก็บ	19	52.78	
ช่วงการเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ทำพันธุ์ (กก.)	100 - 1000		295.37

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

N=36			
สภาพเศรษฐกิจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	S.D.
8. แหล่งจำหน่ายพันธุ์ข้าว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
เกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ	21	58.33	
เอกชน เช่น ร้านจำหน่ายสินค้าเกษตร	9	25.00	
สหกรณ์การเกษตร	12	33.33	
เกษตรกรทั่วไป	9	25.00	
ช.ก.ส.	3	8.33	
อื่นๆ (ระบุ) มูลนิธิชัยพัฒนา	8	22.22	
9. แรงงานในการทำการเกษตรเฉลี่ย (คน)	2.03		2.9666
ช่วงแรงงานในครัวเรือน	1-5		
จ้าง	19	52.78	
ไม่จ้าง	17	47.22	
10. รายได้รวมของเกษตรกรต่อปีเฉลี่ย (บาท)	155,824		127,027
ช่วงรายได้รวมของเกษตรกร (บาท)	49,000 - 750,000		
11. การกู้เงินทำการเกษตร			
ไม่กู้	3	8.33	
กู้จาก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	33	91.67	
ช.ก.ส.	20	55.56	
ธนาคารพาณิชย์	-	0	
สหกรณ์การเกษตร	5	13.89	
กองทุนหมู่บ้าน	21	58.33	
กลุ่มเกษตรกร	2	5.556	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

N=36			
สภาพเศรษฐกิจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	S.D.
12. สถานะหนี้ของครัวเรือนเฉลี่ย(บาท)	375,333.33 บาท		377,541.8
ช่วงสถานะหนี้ของครัวเรือน (บาท)	5000-		
	1,500,000		
13. ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ยต่อไร่ (บาท)	3,313.24 บาท		599.4
ช่วงต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อไร่	2,500 – 4,350		

จากตารางที่ 4.2 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นข้อมูลสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ปรากฏผลดังนี้

- 1.2.1 **อาชีพหลัก** พบว่า เกษตรกรทุกคน ร้อยละ 100 ประกอบอาชีพทำนา
- 1.2.2 **อาชีพรอง** พบว่า ร้อยละ 50 ประกอบอาชีพรับจ้างแรงงาน ร้อยละ 11 ประกอบอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และร้อยละ 5.56 ประกอบอาชีพค้าขาย
- 1.2.3 **ลักษณะการถือครองพื้นที่การเกษตร** พบว่า ร้อยละ 83.33 มีพื้นที่การทำเกษตรเป็นของตนเอง และร้อยละ 16.67 เช่าที่ดินในการทำนา
- 1.2.4 **จำนวนพื้นที่นาที่ใช้ทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว** พบว่า มีพื้นที่อยู่ระหว่าง 6 – 70 ไร่ เฉลี่ย 20.06 ไร่
- 1.2.5 **ปริมาณผลผลิต** พบว่า สมาชิกมีปริมาณผลผลิตต่อไร่ ระหว่าง 300 – 500 กิโลกรัม/ไร่ เฉลี่ยอยู่ที่ 371.22
- 1.2.6 **ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย** พบว่า อยู่ระหว่าง 15 -25 บาท ราคาการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 20.27 บาท
- 1.2.7 **การเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ทำพันธุ์** พบว่า ร้อยละ 52.78 สมาชิกเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ทำพันธุ์ ร้อยละ 47.22 สมาชิกไม่เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ทำพันธุ์ โดยในส่วนของเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ทำพันธุ์ อยู่ในช่วง 100 -1,000 กิโลกรัม เฉลี่ยอยู่ที่ 325 กิโลกรัม
- 1.2.8 **แหล่งจำหน่ายพันธุ์ข้าว** พบว่า ร้อยละ 58.33 จำหน่ายให้กับสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ร้อยละ 33.33 จำหน่ายให้กับสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 25 จำหน่ายให้กับ เกษตรกรทั่วไป เอกชน เช่น ร้านจำหน่ายสินค้าเกษตร 8.33 จำหน่ายให้กับกลุ่ม ช.ก.ส. และแหล่งอื่นๆ ร้อยละ 22.22

1.2.9 แรงงานในการทำการเกษตร พบว่า สมาชิกมีแรงงานในครัวเรือนระหว่าง 1-5 คน เฉลี่ยอยู่ที่ 2.03 คน ร้อยละ 52.78 สมาชิกจ้างแรงงาน และร้อยละ 47.22 สมาชิกไม่มีการจ้างแรงงานในการทำงาน

1.2.10 รายได้เกษตรกร พบว่า สมาชิกมีรายได้อยู่ระหว่าง 49,000–750,000 บาท/ปี เฉลี่ยอยู่ที่ 155,824 บาท/ปี

1.2.11 การกู้เงินทำการเกษตร พบว่า ร้อยละ 91.67 สมาชิกกู้เงินมาทำการเกษตร และร้อยละ 8.33 สมาชิกไม่ได้กู้เงินจากมาทำการเกษตร โดยแหล่งกู้เงิน ร้อยละ 58.33 จากกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 55.56 จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ร้อยละ 13.89 จากสหกรณ์การเกษตร และร้อยละ 5.556 จากกลุ่มเกษตรกร

1.2.12 สภาวะหนี้ของเกษตรกร พบว่า สมาชิกมีสภาวะหนี้ อยู่ระหว่าง 5000 – 1,500,000 บาท เฉลี่ยอยู่ที่ 375,333.33 บาท

1.2.13 ต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า สมาชิกมีต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 2,500 – 4,350 บาท เฉลี่ยอยู่ที่ 3,313.24 บาท/ไร่

ตอนที่ 2 สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้อง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ตารางที่ 4.3 กลุ่มและการบริหารกลุ่ม

N=36			
กลุ่มและการบริหารกลุ่ม	เฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. สมาชิก			
สมาชิกให้ความร่วมมือ	4.42	0.6036	มากที่สุด
สมาชิกเป็นคนดี (เสียสละ/ ซื่อสัตย์)	4.03	0.6088	มาก
สมาชิกมีความขยันหมั่นเพียร	4.14	0.5929	มาก
2. กรรมการ			
กรรมการมีความซื่อสัตย์	4.33	0.4781	มากที่สุด
กรรมการมีวิสัยทัศน์	4.31	0.5248	มากที่สุด
กรรมการมีความคิดเห็นด้านบวกต่อศูนย์ข้าว	4.19	0.7491	มาก

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

N=36			
กลุ่มและการบริหารกลุ่ม	เฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
3. การคัดเลือกประธานและกรรมการ			
มีการคัดเลือกประธานและกรรมการ	100		มี
มีการกำหนดบทบาทหน้าที่กรรมการ	100		มี
มีวาระการดำรงตำแหน่งประธานและกรรมการ	100		มี
มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ	100		มี
4. การบริหารงาน			
มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์	100		มี
มีแผนการดำเนินงาน	100		มี
มีการดำเนินกิจกรรม	100		มี
มีการประชุมและจัดบันทึกการประชุม	100		มี
มีการจัดทำบัญชี	100		มี
มีการแบ่งงานให้สมาชิกร่วมกันทำ	100		มี
มีแผนการเงินของศูนย์	100		มี
5. การประสานงานเครือข่าย			
มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง	4.33	0.5345	มากที่สุด
มีการประสานงานระหว่างศูนย์ฯ ด้วยกัน	4.22	0.6375	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.3 ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษากลุ่มและการบริหารกลุ่ม นำไปเทียบเกณฑ์ (Best, 1976) วิเคราะห์ผลได้ดังนี้

2.1 ด้านสมาชิก พบว่า สมาชิกของศูนย์ฯ ชาวชุมชนให้ความร่วมมืออยู่ในระดับมากที่สุด สมาชิกเป็นคนดี เสียสละซื่อสัตย์ และสมาชิกมีความขยันหมั่นเพียร อยู่ในระดับมาก

2.2 ด้านคณะกรรมการ พบว่า กรรมการมีความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ อยู่ในระดับมากที่สุด และกรรมการมีความคิดเห็นด้านบวกต่อศูนย์ฯ ชาว อยู่ในระดับมาก

2.3 ด้านการคัดเลือกประธานและกรรมการ พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วม คัดเลือกประธานและกรรมการมีการกำหนดบทบาทหน้าที่กรรมการ มีวาระการดำรงตำแหน่งประธานและกรรมการครั้งละ 4 ปี มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ

2.4 ด้านการบริหารงาน พบว่า มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์มีแผนการดำเนินงานมีการดำเนินกิจกรรมมีการประชุมและจัดบันทึกการประชุมปีละ 4 ครั้ง มีการจัดทำบัญชีมีการแบ่งงานให้สมาชิกร่วมกันทำ มีแผนการเงินของศูนย์

2.5 การประสานงานเครือข่าย มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และมีการประสานงานระหว่างศูนย์ฯ ด้วยกัน อยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 4.4 การคัดเลือกพื้นที่สำหรับทำแปลง

N=36			
การคัดเลือกพื้นที่สำหรับทำแปลง	เฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. พื้นที่แปลงพันธุ์เหมาะสมอยู่ใกล้กัน	4.22	0.6808	มากที่สุด
2. คุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่นำมาขยาย	4.31	0.6684	มากที่สุด
3. เปลี่ยนนามีการจัดการที่ดี			
มีการเตรียมดินที่เหมาะสม	4.39	0.5492	มากที่สุด
มีการใส่ปุ๋ยเหมาะสมตรงตามระยะเวลา	4.31	0.6242	มากที่สุด
ระดับความเหมาะสมการควบคุมน้ำในแปลงนา	3.89	0.8545	มาก
มีการตัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่อง	100		มี
มีการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม	4.50	0.7378	มากที่สุด
มีการตากเมล็ดพันธุ์	4.50	0.5071	มากที่สุด
มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าว	100		มี
มีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสม (ข้าวบริโภคหรือข้าวที่จะขาย)	4.58	0.6918	มากที่สุด
มีการบันทึกการผลิตเมล็ดพันธุ์	100		มีการบันทึก
มีการตรวจสอบรับรองแปลงพันธุ์	4.58	0.6918	มากที่สุด
การส่งตัวอย่างให้ศูนย์ขยายพันธุ์พืชตรวจสอบและรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ดี	100		มีการส่ง
เมล็ดพันธุ์ที่ส่งตรวจผ่านการรับรองหรือไม่	100		ผ่าน

จากตารางที่ 4.4 ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาคัดเลือกพื้นที่สำหรับทำแปลง วิเคราะห์ผลได้ดังนี้

- 1) ด้านพื้นที่แปลงพันธุ์ พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีความเห็นว่าพื้นที่แปลงพันธุ์ มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด กล่าวคือมีพื้นที่อยู่ใกล้กัน (4.22)
- 2) ด้านคุณภาพเมล็ดพันธุ์ พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีความเห็นว่า คุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่นำมาขยายมีคุณภาพเหมาะสมมากที่สุดที่จะนำไปขยายได้ (4.31)
- 3) ด้านการจัดการแปลงนา พบว่า สมาชิกทั้งหมดมีการเตรียมดินที่เหมาะสมมีการไถปุ๋ยเหมาะสมตรงตามระยะเวลาอยู่ในระดับมากที่สุด ระดับความเหมาะสมการควบคุมน้ำในแปลงนาอยู่ในระดับมากที่สุดมีการตากเมล็ดพันธุ์มีการตรวจสอบรับรองแปลงพันธุ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 100 มีการตัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่อง มีการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมมีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าว มีการบันทึกการผลิตเมล็ดพันธุ์การส่งตัวอย่างให้ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์รับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ดี เมล็ดพันธุ์ที่ส่งตรวจผ่านการรับรอง

ตารางที่ 4.5 การผลิตและการกระจายพันธุ์

	เฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
การผลิตและการกระจายพันธุ์			
มีการกำหนดเป้าหมายการกระจายพันธุ์ในแต่ละปี	100		มี
เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร	100		ไม่เพียงพอ
ความเชื่อถือในคุณภาพของเมล็ดพันธุ์จากเกษตรกรที่นำไปปลูก	100		เชื่อถือ มากกว่าเดิม
ศูนย์มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์หรือไม่	100		มี

จากตาราง 4.5 ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษการผลิต และการกระจายเมล็ดพันธุ์ วิเคราะห์ผลดังนี้

2.6 การผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ พบว่า ร้อยละ 100 ศูนย์ข้าวชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายการกระจายพันธุ์ในแต่ละปี ศูนย์ฯ มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเอง คุณภาพของเมล็ดข้าวที่เกษตรกรนำไปใช้มีความน่าเชื่อถือ เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร

ตารางที่ 4.6 สภาพการดำเนินงานการเรียนรู้

N=36

การเรียนรู้	เฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
การเรียนรู้			
ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ	100		ต่อเนื่อง
มีการศึกษาดูงาน	100		มี
มีทุนดำเนินการเรียนรู้	100		มี
มีแปลงเรียนรู้	100		มี
มีการทดลองทำด้วยตนเอง	100		มี

จากตาราง 4.6 ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาศึกษาการเรียนรู้ วิเคราะห์ผล ดังนี้

2.7 การเรียนรู้ สมาชิกทั้งหมดตอบว่า ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง มีการศึกษา
ดูงานมีทุนดำเนินการเรียนรู้มีการทดลองทำด้วยตนเอง และมีแปลงเรียนรู้จำนวน 12 ไร่

ตารางที่ 4.7 การตลาด

N=36

การตลาด	เฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
การตลาด			
มีแผนการจำหน่าย	100		มี
มีการประชาสัมพันธ์ภายในชุมชน	100		มี
มีการประชาสัมพันธ์ภายนอกชุมชน	100		มี
มีการตั้งกรรมการฝ่ายการตลาด	100		มี
มีวิธีการขายหลายวิธี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			มี
เงินสด	100		
แลกเปลี่ยน	16.67		
ยืม	27.78		
เงินเชื่อ	13.88		
มีการจัดการการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์โดยกลุ่ม	100		มี
มีอำนาจต่อรองราคากับตลาด	100		มี

จากตาราง 4.7 ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาศาภาพการดำเนินงานด้านการตลาด วิเคราะห์ผลได้ดังนี้

2.8 การตลาด พบว่า ร้อยละ 100 ศูนย์ข้าวชุมชน มีแผนการจำหน่ายมีการประชาสัมพันธ์ ภายใน และภายนอกชุมชน มีการตั้งกรรมการฝ่ายการตลาด มีวิธีการขายหลายวิธี ร้อยละ 100 ขายเป็นเงินสด ร้อยละ 27.78 เป็นการยืม ร้อยละ 16.67 เป็นการแลกเปลี่ยน และร้อยละ 13.88 ขายเป็นเงินเชื่อ ทั้งนี้ กลุ่มยังเป็นตัวกลางในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ และมีอำนาจต่อรองราคากับตลาด

ตารางที่ 4.8 กองทุนหมุนเวียน

N=36			
กองทุนหมุนเวียน	เฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
กองทุนหมุนเวียน			
ศูนย์มีเงินกองทุนหมุนเวียนจำนวน	1,000,000		มี
มีคณะกรรมการบริหารกองทุน	100		มี
มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน	100		มี
มีการระดมทุนจากสมาชิก	100		มี
มีแผนบริหารกองทุน	100		มี
มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย	100		มี
การใช้ประโยชน์จากกองทุน	100		มี
มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน	100		มี
การปันผล	100		มี
การสรุปและการประเมินผลการดำเนินงานทุกปี	100		มี
ในรอบปีที่ผ่านมามีจำนวนเงินกองทุนเป็นอย่างไร	100		เพิ่มขึ้น

จากตาราง 4.8 ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษากองทุนหมุนเวียน วิเคราะห์ผลได้ดังนี้

2.9 กองทุนหมุนเวียน พบว่า ร้อยละ 100 ศูนย์ข้าวชุมชน มีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน มีการระดมทุนจากสมาชิกหุ้นละ 500 บาทมีแผนบริหารกองทุน มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีการใช้ประโยชน์จากกองทุนมีการตรวจสอบบัญชีกองทุนมีการปันผล มีการสรุปและการประเมินผลการดำเนินงานทุกปี

ตอนที่ 3 ปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

จากข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยเชิงปริมาณ และงานวิจัยเชิงคุณภาพ นำมาวิเคราะห์เนื้อหา สามารถแบ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

3.1 ปัจจัยความสำเร็จจากงานวิจัยเชิงปริมาณ

จากข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามการศึกษาสภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ และสภาพการดำเนินงานของเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ เมื่อนำมาประมวลผล พบว่า การที่ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ มีความเข้มแข็งได้นั้น สามารถแบ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

3.1.1 สมาชิก สมาชิกมีประสบการณ์ในการทำเมล็ดพันธุ์มานาน เฉลี่ย 22.55 ปี เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมานานเฉลี่ย 19.75 ปี มีแรงงานในครัวเรือน เฉลี่ย 2.03 คน ส่วนใหญ่ร้อยละ 52.78 จ้างแรงงานในการทำนา นอกจากเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนแล้ว ร้อยละ 63.89 สมาชิกยังเข้าร่วมกลุ่มลูกค้า ธกส. ร้อยละ 63.89 เข้าร่วมโครงการระบบการเกษตรแบบแปลงใหญ่ และร้อยละ 2.78 เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเพ็ญราม

3.1.2 สภาพแวดล้อมทั่วไป แหล่งน้ำในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สมาชิกทุกคนอาศัยน้ำฝนการทำนา และอาศัยแหล่งน้ำชลประทาน สมาชิกมีพื้นที่ติดลำน้ำชี จึงอาศัยน้ำจากลำน้ำชีในการทำนาอีกทางหนึ่ง

3.1.3 กลุ่มและการบริหารกลุ่ม พบว่า 1) ด้านสมาชิก สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนให้ความร่วมมืออยู่ในระดับมากที่สุด สมาชิกเป็นคนดี เสียสละซื่อสัตย์ และสมาชิกมีความขยันหมั่นเพียรอยู่ในระดับมาก 2) ด้านคณะกรรมการ พบว่า กรรมการมีความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ อยู่ในระดับมากที่สุด และกรรมการมีความคิดเห็นด้านบวกต่อศูนย์ข้าวอยู่ในระดับมาก 3) ด้านการคัดเลือกประธานและกรรมการ พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วม คัดเลือกประธานและกรรมการมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ กรรมการ มีวาระการดำรงตำแหน่งประธานและกรรมการ ครึ่งละ 4 ปี มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ 4) ด้านการบริหารงาน พบว่า มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีแผนการดำเนินงานมีการดำเนินกิจกรรมมีการประชุมและจัดบันทึกการประชุมปีละ 4 ครั้ง มีการจัดทำบัญชีมีการแบ่งงานให้สมาชิกร่วมกันทำ มีแผนการเงินของศูนย์ฯ 5) การประสานงานเครือข่าย พบว่า มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และมีการประสานงานระหว่างศูนย์ฯ ด้วยกัน อยู่ในระดับมากที่สุด

3.1.4 การคัดเลือกพื้นที่สำหรับทำแปลง พบว่า 1) พื้นที่แปลงพันธุ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีพื้นที่อยู่ใกล้กัน 2) ด้านคุณภาพเมล็ดพันธุ์ พบว่า คุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่นำมาขยายมีคุณภาพเหมาะสมมากที่สุดที่จะนำไปขยายได้ 3) ด้านการจัดการแปลงนา พบว่า มีการเตรียมดินที่เหมาะสม มีการใส่ปุ๋ยเหมาะสมตรงตามระยะเวลาอยู่ในระดับมากที่สุด ระดับความเหมาะสมการควบคุมน้ำในแปลงนาอยู่ในระดับมากที่สุด มีการตากเมล็ดพันธุ์ มีการตรวจสอบรับรองแปลงพันธุ์ อยู่ในระดับมากที่สุด มีการตัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่อง มีการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าว มีการบันทึกการผลิตเมล็ดพันธุ์การส่งตัวอย่างให้ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ รับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ดี เมล็ดพันธุ์ที่ส่งตรวจผ่านการรับรอง

3.1.5 การผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์ พบว่า ร้อยละ 100 ศูนย์ข้าวชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายการกระจายพันธุ์ในแต่ละปี ศูนย์ฯ มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเอง คุณภาพของเมล็ดข้าวที่เกษตรกรนำไปใช้มีความน่าเชื่อถือ โดยผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ ทั้งนี้ เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร

3.1.6 การเรียนรู้ พบว่า สมาชิกได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง มีการศึกษาดูงานมีทุนดำเนินการเรียนรู้มีการทดลองทำด้วยตนเอง และมีแปลงเรียนรู้จำนวน 12 ไร่

3.1.7 การตลาด พบว่า ร้อยละ 100 ศูนย์ข้าวชุมชน มีแผนการจำหน่ายมีการประชาสัมพันธ์ภายใน และภายนอกชุมชน มีการตั้งกรรมการฝ่ายการตลาด มีวิธีการขายหลายวิธี ร้อยละ 100 ขายเป็นเงินสด ร้อยละ 27.78 เป็นการยืม ร้อยละ 16.67 เป็นการแลกเปลี่ยน ร้อยละ 13.88 ขายเป็นเงินเชื่อ ทั้งนี้ กลุ่มยังเป็นตัวกลางในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ และมีอำนาจต่อรองราคากับตลาด

3.1.6 กองทุนหมุนเวียน พบว่า ร้อยละ 100 ศูนย์ข้าวชุมชน มีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน มีการระดมทุนจากสมาชิกหุ้นละ 500 บาท มีแผนบริหารกองทุน มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีการใช้ประโยชน์จากกองทุน มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน มีการปันผล มีการสรุปและการประเมินผลการดำเนินงานทุกปี

3.2 ปัจจัยความสำเร็จจากงานวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเชื่อมโยงข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ มาสู่งานวิจัยเชิงคุณภาพ รวมทั้งการสอบถาม พูดคุย การประชุมกลุ่มร่วมกับประธาน คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม และเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโครงการศูนย์ข้าวชุมชนศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ เมื่อนำมาประมวล และวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า การที่ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์มีความเข้มแข็งได้นั้น สามารถแบ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

3.2.1 ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

1) ผู้นำ

(1) ให้ความสำคัญในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน โดยผู้นำเป็นผู้ริเริ่มให้มีการรวมกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จากเดิมเป็นผู้ปลูกข้าวจำหน่ายทั่วไป มาเป็นผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ และได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาด้านผลผลิตตกต่ำ จึงผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์แทนการจำหน่ายให้โรงสี เนื่องจากตลาดมีความต้องการเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีอีกมาก และสามารถขายได้ราคาสูงกว่าข้าวทั่วไป 40-70 เปอร์เซ็นต์

(2) ความสามารถในการประสานงานหน่วยงานภายนอก เนื่องจากประธานศูนย์ข้าวชุมชนบ้านส้อง มีตำแหน่งเป็นรองประธานศูนย์ข้าวชุมชนระดับจังหวัด เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเพ็ชราม (รองประธานสภา) สามารถเป็นตัวแทนในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกได้เป็นอย่างดี

(3) ภาวะผู้นำ สามารถจูงใจให้เกิดความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในกลุ่ม รับฟังเคารพความคิดเห็นของสมาชิก มีความตั้งใจพัฒนาและให้ความสำคัญในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ประธาน กรรมการ มีความตั้งใจ เสียสละเวลาในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน จะพยายามทุ่มเทความสามารถ และนำสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนพัฒนาได้

(4) ความซื่อสัตย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความใสในเรื่องการบริหารจัดการด้านการเงินของกลุ่ม มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหาร โดยสมาชิกกลุ่ม มีส่วนร่วมในการคณะกรรมการ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการสร้างความไว้วางใจให้แก่สมาชิก ทำให้สมาชิกให้ความร่วมมือในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนได้เป็นอย่างดี

(5) โอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เนื่องจากประธาน กรรมการ มักได้รับการให้เข้าร่วมอบรมโครงการต่างๆ เช่น โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแบบใหญ่ โครงการศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพค. ข้าว) โครงการลดต้นทุนการผลิตข้าว และนำความรู้กลับมาแนะนำสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ให้มีความเข้าใจถูกต้องช่วยให้การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

2) สมาชิก

(1) ความสามารถในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เนื่องจากสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชน มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์มานาน และเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมานาน ทำให้ทราบวิธีการผลิตข้าวที่ถูกต้องวิธี รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานได้อย่างทันที่ทันที และแรงงานในครอบครัวในการทำงาน เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ศูนย์ข้าวชุมชนประสบความสำเร็จ

(2) การมีความเข้าใจในหลักการ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม สมาชิก ศูนย์ข้าวชุมชนมีเข้าใจแนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม เข้าใจมีเป้าหมายในการดำเนินงานของกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานและพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน มีทิศทางที่ถูกต้อง เหมาะสม

(3) การมีส่วนร่วมในการวางแผน สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านต่างๆ ของกลุ่ม ได้แก่ การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ มีการระดมทุนการผลิต และการจัดจำหน่าย

(4) มีความรู้ด้านการวางแผน การดำเนินงาน มีทักษะความสามารถในการผลิต เอาใจใส่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ทุกขั้นตอน ทุกกระบวนการผลิต โดยการได้รับความรู้จากการอบรมในกิจกรรมกรรมต่างๆ ที่หน่วยงานราชการราชการจัดขึ้น หรือการศึกษาดูช่วยให้เกิดการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3) การบริหารจัดการศูนย์

(1) การกำหนดเป้าหมายและวางแผนที่ชัดเจน กลุ่มมีเป้าหมายการผลิตในแต่ละปี โดยสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย เพื่อให้ทิศทางการพัฒนาเป็นไปตามที่สมาชิกทุกคนต้องการ เมื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมายแล้ว สมาชิกได้ช่วยกันวางแผนการพัฒนา เพื่อให้สมาชิกรับทราบและร่วมกันพัฒนาศูนย์ มีการประชุมและจัดบันทึกการประชุมปีละ 4 ครั้ง

(2) การกระจายภาระงาน ศูนย์ข้าวชุมชนแห่งนี้ มีการกระจายภาระงาน โดยการแบ่งงานให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน มีการแบ่งหน้าที่กันทำ โดยการร่วมกันคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินงานฝ่ายต่างๆ ภายในศูนย์ข้าวชุมชน

(3) ระบบตรวจสอบ เนื่องจากศูนย์ข้าวชุมชนเป็นการรวมตัวกันของเกษตรกร ดังนั้นจึงมีการให้สมาชิกตรวจสอบได้ โดยเฉพาะเรื่องการบริหารกองทุน เพื่อให้สมาชิกได้รับทราบ เข้าใจซึ่งกันและกันในระหว่าง ประชาน กรรมการ และสมาชิก สร้างความไว้วางใจให้กับสมาชิกกลุ่ม

(4) กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่ชัดเจน ซึ่งได้มาจากมติที่ประชุมของศูนย์ข้าวชุมชน โดยสมาชิกทุกคน ให้การยอมรับ สามารถใช้ได้จริง และมีมาตรการลงโทษผู้กระทำความผิดข้อบังคับด้วย

(5) การแบ่งปันผลประโยชน์ เนื่องจากศูนย์ข้าวชุมชน มีการให้กู้ยืมเงิน ดังนั้นจึงมีการจัดสรรการแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกด้วยความเป็นธรรม และโปร่งใส ซึ่งศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้างให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ด้วย

(6) ระบบการควบคุมตรวจสอบเมล็ดพันธุ์ก่อนกระจายพันธุ์ เนื่องจากในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวส่วนใหญ่จะผลิตโดยสมาชิกในแปลงนาของตนเอง คุณภาพเมล็ดพันธุ์จะแตกต่างกัน ดังนั้นก่อนกระจายเมล็ดพันธุ์ ต้องมีการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ด้วยตนเอง และ

หน่วยงานของรัฐ โดยศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ เพื่อความมั่นใจในคุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ ซึ่งจะมีผลต่อการต่อรองด้านราคาตามมา

4) กองทุนหมุนเวียน

(1) การจัดตั้งกองทุนหมุนเวียน กลุ่มมีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับบริหารในการกองทุน ซึ่งได้มาจากมติที่ประชุมของศูนย์ข้าวชุมชน โดยสมาชิกทุกคนให้การยอมรับ เพื่อจะสามารถใช้ได้จริง

(2) มีแผนการบริหารกองทุน โดยระดมทุนจากสมาชิก จัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย แสดงผลการดำเนินงานของกลุ่มในแต่ละปี โดยคณะกรรมการฝ่ายบริหารกองทุน มีความพร้อมสำหรับการตรวจสอบบัญชีกองทุน

(3) การแบ่งปันผลประโยชน์ โดยศูนย์ข้าวชุมชนมีกิจกรรมหลายด้าน เช่น การให้กู้ยืมเงิน การแลกเปลี่ยน จึงมีการแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกทุกคน

5) การเรียนรู้

(1) การเรียนรู้ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ โดยได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพดี ตามหลักวิชาการในทุกขั้นตอนการผลิต

(2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม สมาชิกแต่ละคนมีประสบการณ์ทำนา มีทักษะความชำนาญ และภูมิปัญญาในการทำนาที่หลากหลายแตกต่างกัน ดังนั้น การประชุม พบปะพูดคุย จะสามารถทำให้เกิดการพัฒนาทักษะการทำนา การจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในขณะนั้นทันทั่วถึง

(3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายนอกกลุ่มเครือข่าย และการศึกษาดูงาน สมาชิกทราบถึงแนวทางการจัดการการผลิต สมาชิกปรับเปลี่ยนทัศนคติจากสมาชิกที่คิดว่าทำไม่ได้ เปลี่ยนเป็นทำได้ เป็นการสร้างกำลังใจ สร้างแรงผลักดันในการพัฒนาอาชีพของตนเองได้เป็นอย่างดี

6) ปัจจัยการผลิต กลุ่มมีอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องจักร สำหรับการผลิต มีปริมาณและกำลังการผลิตอย่างสม่ำเสมอ มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ปีละ 500 ใบ และศูนย์ฯ จัดทำเอง ทำให้บรรจุภัณฑ์กลายเป็นที่รู้จักของเกษตรกรทั่วไปอย่างแพร่หลาย

3.2.2 ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

1) นโยบายด้านการเกษตรของภาครัฐ การเข้าร่วมโครงการอื่นๆ ของภาครัฐ เช่น โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ โครงการเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart

Farmer) ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) นโยบายการกำหนดพื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืช ทำให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำผลจากการเข้าร่วมโครงการต่างๆ มาประยุกต์ใช้ภายในศูนย์ข้าวชุมชน เป็นปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

2) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเป็นหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย ได้แก่ กรมการข้าว กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการ พัฒนาที่ดิน หน่วยงานภาคีทุกส่วน มีบทบาทสำคัญในการติดตาม ให้ความรู้ กระตุ้นกำหนดแผนปฏิบัติงานให้ศูนย์ข้าวชุมชนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่

(1) การสนับสนุนบุคลากร เพื่อให้คำแนะนำและคำปรึกษาให้สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เช่น ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการจัดทำบัญชี การให้ความรู้อบรมให้สมาชิก หลักสูตรการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี

(2) การประชุมภาคีเครือข่ายศูนย์ข้าวชุมชนระดับประเทศ และระดับจังหวัด เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา รวมถึงปัญหาอุปสรรค พร้อมหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

(3) การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เครื่องจักร ปัจจัยการผลิต กระจายบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าว และเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ให้แก่ศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 3 ตัน

(4) สนับสนุนด้านราคา เช่น การกำหนดราคาการจำหน่าย

(5) สนับสนุนการตรวจสอบและรับรองเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อให้เมล็ดพันธุ์ข้าวมีความน่าเชื่อถือ ก่อนนำไปจำหน่าย

3) สภาพแวดล้อม เป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งจะมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่

(1) น้ำ พื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ อาศัยน้ำฝนเป็นส่วนใหญ่ บางปี เกิดภัยแล้ง ฝนทิ้งช่วง จะได้รับผลกระทบโดยตรง ทั้งนี้ พื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอยู่ติดลำน้ำชี สมาชิกจึงอาศัยน้ำจากลำน้ำชีในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในช่วงฝนทิ้งช่วง โดยใช้เครื่องสูบน้ำพลังงานไฟฟ้าจากลำน้ำชีสามารถแก้ปัญหาในช่วงฝนทิ้งช่วงได้ในระดับหนึ่ง

(2) ศัตรูพืช โดยเฉพาะ โรคและแมลง ส่งผลต่อการผลิตและผลผลิตข้าวลดลง สมาชิกจึงมีการสำรวจแปลงนา เพื่อเฝ้าระวังการเกิดโรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการป้องกัน และสามารถหาวิธีการกำจัดได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมปลอดภัยต่อตนเองและสิ่งแวดล้อม

4) การตลาด

(1) ตลาดภายในประเทศ ได้แก่ ปริมาณความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีจากการผลิตของศูนย์ข้าวชุมชนทั้งระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ ถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ศูนย์ข้าวชุมชนมีการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้ได้ผลผลิตเป็นที่ต้องการของตลาด

(2) ตลาดภายในชุมชน ตลาดภายนอกชุมชน ราคาที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวรับซื้อ วิธีการขายที่หลากหลายของกลุ่ม ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพและมาตรฐาน กำหนดราคาที่เหมาะสม การจัดทำหมายโดยกลุ่มเอง ทำให้ศูนย์ข้าวชุมชนประสบความสำเร็จ

5) ปัจจัยการผลิต ได้แก่

(1) ราคาปัจจัยการผลิต เป็นปัญหาหลักของต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น นับวันราคาของปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี น้ำมัน ยากำจัดศัตรูพืช มีการปรับตัวที่สูงขึ้น ศูนย์ข้าวชุมชนจึงมีการนำดินไปตรวจวิเคราะห์ค่าดิน เพื่อนำผลวิเคราะห์ไปใช้สำหรับการทำปุ๋ยสั่งตัด เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของดิน และปลูกพืชหลังนา เป็นพืชปุ๋ยสด เพื่อปรับปรุงบำรุงดิน ลดปริมาณการใช้สารเคมี และศูนย์ข้าวชุมชนยังมีการบริหารจัดการโดยการซื้อปุ๋ยโดยตรงจากโรงงานในปริมาณที่เพียงพอต่อสมาชิก แล้วนำมาจำหน่ายในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด สมาชิกยังสามารถซื้อโดยเงินเชื่อจากกลุ่มเมื่อจำหน่ายผลผลิตได้ ค่อยนำมาใช้คืนภายหลัง

(2) เครื่องเกี่ยวนวด ปัจจุบันเป็นที่นิยมของเกษตรกร เพื่อประหยัดเวลาและแรงงาน จึงทำให้มีพันธุ์ปนมากขึ้น ความไม่บริสุทธิ์มากยิ่งขึ้น ศูนย์ข้าวชุมชนจึงบริหารจัดการโดยใช้รถเกี่ยวนวด ของศูนย์ข้าวชุมชนเอง เพื่อป้องกันการมีพันธุ์ปนของข้าวพันธุ์อื่นตามมา

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ข้าว เป็นหนึ่งในการทำเกษตรกรรมที่อยู่คู่ประเทศไทยมาอย่างยาวนาน เพราะประชาชนส่วนใหญ่ทั่วภูมิภาคเน้นบริโภคข้าวในทุกมื้อ จึงทำให้การทำนาเป็นอีกหนึ่งอาชีพที่เปรียบได้กับเป็นกระดูกสันหลังของชาติ ในปีการเพาะปลูก 2563/2564 พบว่า ประเทศไทย มีพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 70 ล้านไร่ ในการผลิตข้าว มีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน การจัดการ ตลอดจนปัจจัยใหม่ๆ เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ตลอดจนเครื่องจักรกลต่างๆ ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญมากคือ เมล็ดพันธุ์ข้าว เพราะเมล็ดพันธุ์เปรียบเสมือนหัวใจของการเพาะปลูก หากมีเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพดี ช่วยให้ได้ผลผลิตต่อไร่มากขึ้น ได้มาตรฐาน เป็นที่ยอมรับด้านการตลาด แต่ปัจจุบันเกษตรกร พบปัญหาขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ดีใช้อย่างต่อเนื่อง เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผลผลิตเฉลี่ยของข้าวยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ภาครัฐโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้แก้ปัญหาโดยการผลักดันให้เกิดโครงการผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดีที่เป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนขึ้นทั่วประเทศ ที่เรียกว่า “ศูนย์ข้าวชุมชน” เพื่อดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีและเพียงพอต่อความต้องการใช้ในแต่ละปี จากปริมาณเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ใช้เพาะปลูกปีละ 1,373,000 ตัน แยกเป็นเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรต้องการซื้อไปเพาะปลูกเพียงปีละ 689,400 ตัน คิดเป็นร้อยละ 50.21 ส่วนที่เหลือเป็นเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรได้มาจากการเก็บไว้ใช้เองปีละ 683,000 ตัน คิดเป็นร้อยละ 49.79 ในขณะที่ทั้งประเทศมีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวสำหรับจำหน่ายเพียงปีละ 528,000 ตัน (กรมการข้าว 2564)

กรมการข้าว จะทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้การผลิตเมล็ดข้าว และควบคุมคุณภาพเมล็ดพันธุ์ รวมทั้งสนับสนุนปัจจัยการผลิตบางส่วน แต่ให้ชาวนาบริหารจัดการเอง แต่ก็มีศูนย์ข้าวชุมชนเพียงไม่กี่แห่งที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ และเป็นที่ยอมรับของชุมชน เนื่องจากยังไม่มีศูนย์ต้นแบบในการบริหารจัดการศูนย์ฯ โดยการทบทวนครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้ออง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีความโดดเด่นในการริเริ่มจัดการองค์ความรู้ในการผลิตข้าวที่ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าว จัดการองค์ความรู้ในการลดต้นทุนการผลิตข้าวโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ มีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับกระบวนการและแนวคิดของเกษตรกรจากเดิมเป็นผู้ปลูกข้าวจำหน่ายทั่วไป มาเป็นผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ ตลอดจนมีการระดมทุนเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวและปัจจัยการผลิต และยังมีบทบาทในการประสานงานตลอดจนร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเครือข่ายทั้งภายในและนอกชุมชน มาเป็นแนวทางในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนอื่นต่อไป

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาสภาพสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

1.1.2 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

1.1.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.2.1 **รูปแบบการวิจัย** เป็นการวิจัยแบบผสม ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ

1.2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรในการวิจัย คือประชากรทั้งหมดที่เป็นสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์จำนวน 36 คน และเก็บข้อมูลโดยการสอบถาม

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 1 ราย และสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ทั้งหมดจำนวน 36 ราย รวมทั้งหมดจำนวน 37 ราย เก็บข้อมูลโดยการประชุมกลุ่ม

1.2.3 เครื่องมือการวิจัย

1) การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม ที่มีลักษณะของคำถามแบบปลายปิด และคำถามแบบปลายเปิด แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ เป็นคำถามแบบเลือกตอบและเติมคำในช่องว่าง ประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทางสภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจ ดังนี้

(1) สภาพสังคม ประกอบด้วย เพศอายุ สถานภาพ การศึกษา ประสบการณ์การทำงาน สมาชิกในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มเหตุผลที่เข้าร่วมศูนย์ข้าว การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ตำแหน่งในสังคม

(2) สภาพเศรษฐกิจ ประกอบด้วย อาชีพ พื้นที่การผลิต ผลผลิตราคา การเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ทำพันธุ์ แหล่งจำหน่าย แรงงานรายได้ การเป็นหนี้ แหล่งเงินทุน และต้นทุนการผลิตข้าว

ตอนที่ 2 สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อย ตำบลเพี้ยราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย การบริหารกลุ่ม การคัดเลือกพื้นที่การผลิตการกระจายพันธุ์การเรียนรู้การตลาด และการบริหารกองทุน

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อย ตำบลเพี้ยราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ เป็นแบบบันทึกการประชุมกลุ่ม ประกอบด้วย ข้อมูลปัจจัยความสำเร็จของศูนย์ข้าวชุมชนประมวลผลจากข้อมูลที่ได้การสังเกต การสอบถาม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดและทัศนคติในด้านต่างๆ จากการประชุมกลุ่ม รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นและผ่านการตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขแล้วตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ไปทำการทดลองสอบถามกับกลุ่มเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชนบ้านจันทร์หอม ตำบลนาหนองไผ่ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 30 ราย ที่มีคุณสมบัติและลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จากนั้นนำแบบสอบถามมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษา และปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

1.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

- 1) เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อย จากศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ กรมการข้าว และข้อมูลจากเอกสารการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน
- 2) ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ นักวิชาการเกษตรที่ดูแลศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อประสานงานนัดหมายกับสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ในการดำเนินการเก็บข้อมูลตามแบบสอบถาม
- 3) ดำเนินการสอบถาม โดยแนะนำตัวเอง เกี่ยวกับการสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำวิจัยผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย และอธิบายความสำคัญของข้อมูลที่ได้รับจากเกษตรกร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง ครบถ้วน และวิเคราะห์ข้อมูลให้ได้ผลการวิจัยที่ถูกต้อง
- 4) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม 2565 โดยเก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อย ตำบลเพี้ยราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ทั้งหมด จำนวน 36 ราย

5) ดำเนินการนัดหมายเพื่อประชุมกลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยเก็บข้อมูลจากการประชุมกลุ่มจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทั้งหมด จำนวน 36 รายและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 1 ราย รวมทั้งหมด 37 ราย

1.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- 2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการเชื่อมโยงข้อมูลจากงานวิจัยเชิงปริมาณมาสู่งานวิจัยเชิงคุณภาพ การจัดกลุ่ม การจำแนกข้อมูล

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

1) สภาพสังคม จากการศึกษาสภาพสังคมของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพี้ยราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า สมาชิกร้อยละ 72.22 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 27.78 เป็นเพศชาย สมาชิกมีอายุระหว่าง 44 – 70 ปี อายุเฉลี่ย 55 ปี สถานภาพส่วนใหญ่ สมรส ร้อยละ 75 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 41.67 สมาชิกมีประสบการณ์อยู่ระหว่าง 10–50 ปี เฉลี่ย 22.55 ปี มีสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 2-9 คน เฉลี่ยอยู่ที่ 4.5 คน เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมาแล้วอยู่ระหว่าง 10–21 ปี เฉลี่ยอยู่ที่ 19.75 ปี สาเหตุของการเป็นสมาชิก ร้อยละ 100 ต้องการมีแหล่งจำหน่ายผลผลิตได้ราคาสูง สมาชิกส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนในการทำนา นอกจากเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนแล้ว ยังเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ เช่น สมาชิกกลุ่มลูกค้า ช.ก.ส. ร้อยละ 52.78 และยังเข้าร่วม โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ สมาชิกส่วนใหญ่ร้อยละ 69.44 ไม่มีตำแหน่งใดๆ เลย ในชุมชน และร้อยละ 97.22 ไม่มีตำแหน่งใดๆ ใน อบต.

2) สภาพเศรษฐกิจ จากการศึกษาสภาพเศรษฐกิจของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพี้ยราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า สมาชิกร้อยละ 100 ประกอบอาชีพหลักคือ เกษตรกร (ทำนา) อาชีพรอง ร้อยละ 50 ประกอบอาชีพรับจ้างแรงงาน มีพื้นที่การทำเกษตรเป็นของตนเองร้อยละ 91.66 มีพื้นที่ทำนา อยู่ระหว่าง 6 – 70 ไร่ เฉลี่ยอยู่ที่ 20.06 ไร่ ผลผลิตระหว่าง 300-500 กิโลกรัม/ไร่ เฉลี่ยอยู่ที่ 371.22 กิโลกรัม/ไร่ ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์เฉลี่ยพบว่า อยู่ระหว่าง 15 - 25 บาท ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 20.27 บาท สมาชิกเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ทำพันธุ์ พบว่า สมาชิกเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ทำพันธุ์ ร้อยละ 52.78 โดยในส่วนของเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ทำพันธุ์ อยู่ในช่วง 100 -1,000 กิโลกรัม เฉลี่ยอยู่ที่ 325 กิโลกรัมแหล่งจำหน่ายพันธุ์ข้าว ร้อยละ 58.33 จำหน่ายให้กับสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนสมาชิกมีแรงงานในครัวเรือนระหว่าง 1-5 คน เฉลี่ยอยู่ที่ 2.03 คนมีรายได้อยู่ระหว่าง 49,000–750,000 บาท/ปี เฉลี่ยอยู่ที่ 155,824 บาท สมาชิกร้อยละ 91.67 กู้เงินมาทำการเกษตร

สมาชิกมีสถานะหนี้ อยู่ระหว่าง 5000-1,500,000 บาท เฉลี่ยอยู่ที่ 375,333.33 บาท และต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพบว่า สมาชิกมีต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 2 ,500 – 4,350 บาท เฉลี่ยอยู่ที่ 3,313.24 บาท/ไร่

1.3.2 สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ญราม อำเภอ

เมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วยการดำเนินงานใน 5 ด้าน สามารถสรุปในแต่ละด้าน ดังนี้

1) ด้านกลุ่มและการบริหารจัดการกลุ่ม สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนให้ความร่วมมืออยู่ในระดับมากที่สุด สมาชิกเป็นคนดี เสียสละ ซื่อสัตย์ และสมาชิกมีความขยันหมั่นเพียร อยู่ในระดับมาก ด้านคณะกรรมการ กรรมการมีความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการคัดเลือกประธานและกรรมการ สมาชิกมีส่วนร่วมคัดเลือกประธาน และกรรมการมีการกำหนดบทบาทหน้าที่กรรมการ มีวาระการดำรงตำแหน่งประธานและกรรมการ ครั้งละ 4 ปี ด้านการบริหารงาน มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์มีแผนการดำเนินงานมีการดำเนินกิจกรรมมีการประชุมและจดบันทึกการประชุมปีละ 4 ครั้ง มีการจัดทำบัญชีมีการแบ่งงานให้สมาชิกร่วมกันทำ มีแผนการเงินของศูนย์ ด้านการประสานงานเครือข่าย มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และมีการประสานงานระหว่างศูนย์ฯ ด้วยกัน อยู่ในระดับมากที่สุด

2) ด้านการคัดเลือกพื้นที่สำหรับทำแปลง ประกอบด้วย ด้านพื้นที่แปลงพันธุ์ สมาชิกส่วนใหญ่มีความเห็นว่าพื้นที่แปลงพันธุ์มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด มีพื้นที่อยู่ใกล้กัน ด้านคุณภาพเมล็ดพันธุ์ สมาชิกส่วนใหญ่มีความเห็นว่า คุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่นำมาขยายมีคุณภาพเหมาะสมมากที่สุดที่จะนำไปขยายได้ ด้านการจัดการแปลงนา สมาชิกทั้งหมดมีการเตรียมดินที่เหมาะสมมีการใส่ปุ๋ยเหมาะสมตรงตามระยะเวลาอยู่ในระดับมากที่สุด ระดับความเหมาะสมการควบคุมน้ำในแปลงนาอยู่ในระดับมากที่สุด มีการตากเมล็ดพันธุ์มีการตรวจสอบรับรองแปลงพันธุ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 100 มีการตัดพันธุ์ป้อนอย่างต่อเนื่องมีการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าว มีการบันทึกการผลิตเมล็ดพันธุ์การส่งตัวอย่างให้ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ตรวจสอบ และรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ดีเมล็ดพันธุ์ที่ส่งตรวจผ่านการรับรอง

3) การผลิตและการกระจายพันธุ์สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน มีการกำหนดเป้าหมายการกระจายพันธุ์ในแต่ละปี ศูนย์ฯ มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเอง คุณภาพของเมล็ดข้าวที่เกษตรกรนำไปใช้มีความน่าเชื่อถือ เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร ร้อยละ 100

4) การเรียนรู้ สมาชิกทั้งหมดตอบว่า ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง มีการศึกษาดูงานมีทุนดำเนินการเรียนรู้มีการทดลองทำด้วยตนเอง และมีแปลงเรียนรู้ จำนวน 12 ไร่

5) การตลาด ศูนย์ข้าวชุมชน มีแผนการจำหน่ายมีการประชาสัมพันธ์ภายใน และภายนอกชุมชนมีการตั้งกรรมการฝ่ายการตลาดมีวิธีการขายหลายวิธี กลุ่มเป็นตัวกลางในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ และมีอำนาจต่อรองราคากับตลาด ร้อยละ 100

6) กองทุนหมุนเวียน พบว่า ร้อยละ 100 ศูนย์ข้าวชุมชน มีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน มีการระดมทุนจากสมาชิกหุ้นละ 500 บาทมีแผนบริหารกองทุนมีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีการใช้ประโยชน์จากกองทุนมีการตรวจสอบบัญชีกองทุนมีการปันผลมีการสรุปและการประเมินผลการดำเนินงานทุกปี

1.3.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้ออง ตำบลเพี้ยราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสอบถาม พูดคุย การประชุมกลุ่มร่วมกับ ประธาน คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่ม และเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโครงการศูนย์ข้าวชุมชนศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ เมื่อนำมาประมวลและวิเคราะห์เนื้อหา โดยแบ่งออกได้เป็นปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ดังนี้

1) ปัจจัยภายใน ได้แก่

(1) ผู้นำ มีความซื่อสัตย์ ให้ความสำคัญในการพัฒนากลุ่ม รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก สามารถเป็นตัวแทนในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกได้ สามารถสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่ม มีตำแหน่งทางสังคม โดยประธานศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้ออง มีตำแหน่งเป็นรองประธานศูนย์ข้าวชุมชนระดับจังหวัด เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเพี้ยราม (รองประธานสภา) มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานภายนอก

(2) ด้านสมาชิก มีความสามารถในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีความเข้าใจในหลักการ แนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานด้านต่างๆ มีส่วนร่วมในการวางแผน เป็นคนดี มีความเสียสละ ซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร มีทักษะ มีประสบการณ์ในการทำ และมีแรงงานในครัวเรือน เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ศูนย์ข้าวชุมชนประสบความสำเร็จ

(3) ด้านการบริหารกลุ่ม คณะกรรมการมีความซื่อสัตย์ สมาชิกมีส่วนร่วมในการคัดเลือกประธาน กรรมการ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดเป้าหมายและวางแผนที่ชัดเจน มีการประชุมและจัดบันทึกการประชุมปีละ 4 ครั้ง เพื่อให้สมาชิกทราบและร่วมกันพัฒนา ศูนย์ มีระบบตรวจสอบ โดยเฉพาะเรื่องการบริหารกองทุน มีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่ชัดเจน ซึ่งได้มาจากมติที่ประชุมของศูนย์ข้าวชุมชน มีการแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกด้วยความเป็นธรรม และโปร่งใส มีระบบการควบคุมตรวจสอบเมล็ดพันธุ์ก่อนกระจายพันธุ์ โดยศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์

เพื่อความมั่นใจในคุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ กลุ่มมีอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องจักร สำหรับการผลิต มีปริมาณและกำลังการผลิตอย่างสม่ำเสมอ

(4) ด้านกองทุนหมุนเวียน มีคณะกรรมการบริหารกองทุนกำหนดระเบียบข้อบังคับบริหารในการกองทุนกลุ่มมีแผนการบริหารกองทุน ระดมทุนจากสมาชิก จัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย และมีการแบ่งปันผลประโยชน์

(5) ด้านการเรียนรู้ มีการเรียนรู้ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์โดยได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนมีการศึกษาดูงาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม และระหว่างสมาชิกภายนอกกลุ่ม

(6) การคัดเลือกพื้นที่ทำแปลงเมล็ดพันธุ์ พื้นที่แปลงมีความเหมาะสม อยู่ใกล้กัน หมู่บ้านเดียวกัน สมาชิกมีการจัดการแปลงนา มีการเตรียมดิน การใส่ปุ๋ยตรงตามระยะเวลา พื้นที่มีความเหมาะสมกับแรงงานในครัวเรือน

(7) การกระจายเมล็ดพันธุ์ ศูนย์ข้าวชุมชน มีการกำหนดแผนแต่ละปีที่ชัดเจน คุณภาพเมล็ดพันธุ์ยอมรับและน่าเชื่อถือจากผู้ซื้อ ทำให้ความต้องการมีมากขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด

2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่

(1) ด้านนโยบายด้านการเกษตรของรัฐ ทางสมาชิกเห็นว่านโยบายด้านการเกษตรของภาครัฐ เช่น โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ โครงการเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) นโยบายการกำหนดพื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืช เป็นปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

(2) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ทางสมาชิกเห็นว่าหน่วยงานของรัฐที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นการให้ความรู้ของบุคลากร ด้านงบประมาณ การประชุมภาคี สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เครื่องจักรปัจจัยการผลิต และมีบทบาทสำคัญในการติดตาม ให้ความรู้ กระตุ้น กำหนดแผนปฏิบัติงานให้ศูนย์ข้าวชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

(3) สภาพแวดล้อม พบว่า พื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ อาศัยน้ำฝนในการทำนาเป็นส่วนใหญ่ แต่พื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอยู่ติดลำน้ำชี สมาชิกจึงอาศัยน้ำจากลำน้ำชีในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยใช้เครื่องสูบน้ำพลังงานไฟฟ้า ในช่วงฝนทิ้งช่วง และสมาชิกมีการสำรวจแปลงนา เพื่อเฝ้าระวังการเกิดโรคข้าวอย่างสม่ำเสมอ

(4) การตลาด ตลาดภายในชุมชน ตลาดภายนอกชุมชน ราคาที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวรับซื้อ วิธีการขายที่หลากหลายของกลุ่ม ทั้งการขายเงินสด การแลกเปลี่ยน การยืม เงินเชื่อ ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพและมาตรฐาน กำหนดราคาที่เหมาะสม การจัดจำหน่ายโดยกลุ่มเอง ทำให้ศูนย์ข้าวชุมชนประสบความสำเร็จ

(5) ปัจจัยการผลิต กลุ่มมีการบริหารจัดการปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูงขึ้น เช่น ปุ๋ย น้ำมัน ยากำจัดศัตรูพืช โดยการวิเคราะห์ค่าดิน ทำปุ๋ยสั่งตัด เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของดิน และปลูกพืชหลังนา เพื่อปรับปรุงบำรุงดิน ส่วนรถเกี่ยวนา เป็นของศูนย์ข้าวชุมชนเอง เพื่อป้องกันการมีพันธุ์ปนของข้าวพันธุ์อื่นตามมา

2. อภิปรายผล

จากการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นศูนย์ข้าวชุมชนที่ผ่านการประกวดคัดเลือกผลงานสถาบันเกษตรกรดีเด่นประจำปี 2556 ระดับจังหวัด ประเภทข้าวหอมมะลิ ซึ่งจังหวัดสุรินทร์ ดำเนินการขึ้นเพื่อเป็นการยกย่องประกาศเกียรติคุณ และเผยแพร่ผลงานดีเด่นของเกษตรกร และสถาบันเกษตรกรให้สาธารณชนทั่วไปได้รู้จักและยึดถือเป็นแบบอย่างในแนวทางปฏิบัติงานและได้รับรางวัลสถาบันดีเด่นแห่งชาติ ปี 2557 ประเภทข้าวหอมมะลิ มีความโดดเด่นในการริเริ่มจัดการองค์ความรู้ในการผลิตข้าวที่ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าว มีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับกระบวนการและแนวคิดของเกษตรกรจากเดิมเป็นผู้ปลูกข้าวจำหน่ายทั่วไป มาเป็นผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ นำเป็นตัวอย่างที่จะตอบประเด็นที่ต้องศึกษาในครั้งนี้ได้

จากการวิจัยครั้งนี้ สภาพทั่วไปของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้างตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ.2543 และจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนปี 2553 มีสมาชิกจำนวน 36 คน โดยอยู่ในความดูแลของศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์

จากการวิจัยพบว่า ร้อยละ 72.22 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 27.78 เป็นเพศชาย สมาชิกมีอายุเฉลี่ย 55 ปี แสดงว่า สัดส่วนเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ยังอยู่ในวัยกลางคน วัยทำงาน ยังคงมีแรงในการทำนา พร้อมจะพัฒนาการดำเนินการของศูนย์ข้าวชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ณุพัฒน์ ทัศนัย (2559) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า เกษตรกรเป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 55.42 ปี แสดงว่า สมาชิกยังอยู่ในวัยกลางคน วัยทำงาน ยังคงมีกำลังในการทำนา

จากการศึกษา พบว่า ร้อยละ 41.67 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น จะพบว่าการศึกษาไม่สูงมากนัก แต่ไม่ใช่ปัญหาในการพัฒนาเรียนรู้ มีประสบการณ์ เฉลี่ย 22.55 ปี มีแรงงานในครัวเรือน เฉลี่ยอยู่ที่ 2.03 คน เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมาแล้วเฉลี่ยอยู่ที่ 19.75 ปี มีพื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ เฉลี่ยอยู่ที่ 20.06 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ยอยู่ที่ 371.22 ไร่ สมาชิกมีประสบการณ์ในการทำมานาน แต่ขาดแรงงานในครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของกิตติพงษ์ รุ่งงาม (2559) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พบว่า สมาชิกมีประสบการณ์ เฉลี่ยอยู่ที่ 30.24 ปี แรงงานในครัวเรือน เฉลี่ยอยู่ที่ 2.5 คน สมาชิกมีประสบการณ์ในการทำมานาน แต่ขาดแคลนแรงงานในครัวเรือน แสดงว่า สมาชิกขาดแคลนแรงงานในครัวเรือนต้องพึ่งพาเครื่องจักรกลในการผลิต

จากการศึกษากลุ่มและการบริหารจัดการกลุ่ม พบว่า สมาชิกของศูนย์ข้าวให้ความร่วมมือเป็นคนดีเสียสละซื่อสัตย์อยู่ในระดับมากที่สุด คณะกรรมการ กรรมการมีความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ มีส่วนร่วมในการคัดเลือกประธาน มีวาระการดำรงตำแหน่ง ครึ่งละ 4 ปี การบริหารงาน มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีแผนการดำเนินงานมีการดำเนินกิจกรรม มีการประชุมและจัดบันทึกการประชุม ปีละ 4 ครั้ง มีการจัดทำบัญชีมีการแบ่งงานให้สมาชิกร่วมกันทำ มีแผนการเงินของศูนย์ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกิตติพงษ์ รุ่งงาม (2559) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พบว่า กลุ่มและการบริหารจัดการกลุ่ม สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนให้ความร่วมมือเป็นคนดีเสียสละ ซื่อสัตย์ และขยันหมั่นเพียร คณะกรรมการมีความซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ และมีความคิดเห็นด้านบวก การบริหารงาน มีการกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับ มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์มีแผนการดำเนินการ มีการดำเนินการกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีการประชุม มีการจัดทำบัญชี มีการแบ่งงานให้สมาชิกร่วมกันทำ และมีแผนการใช้การเงิน

จากการศึกษาด้านพื้นที่แปลงพันธุ์ พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีความเห็นว่าพื้นที่แปลงพันธุ์มีความเหมาะสม มีพื้นที่อยู่ใกล้กัน คุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่นำมาขยายมีคุณภาพเหมาะสมจะนำไปขยายได้ การจัดการแปลงนา สมาชิกทั้งหมดมีการเตรียมดินที่เหมาะสมมีการใส่ปุ๋ยเหมาะสมตรงตามระยะเวลาอยู่ในระดับมากที่สุด ระดับความเหมาะสมการควบคุมน้ำในแปลงนา มีการตากเมล็ดพันธุ์ มีการตรวจสอบรับรองแปลงพันธุ์ มีการตัดพันธุ์ป้อนอย่างต่อเนื่อง มีการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม มีการทำความสะอาดเครื่องนวดก่อนสีข้าว มีการบันทึกการผลิตเมล็ดพันธุ์การส่งตัวอย่างให้ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ตรวจสอบและรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์ดี สอดคล้องกับผลงานวิจัยของจิรวรรณ กมลศิลป์ (2560) ได้ศึกษาปัจจัยต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนร้อยละ 100 มีการจัดการแปลงนาที่ดี มีการป้องกันศัตรูพืชอย่างเหมาะสม

จากการศึกษาการผลิตและการกระจายพันธุ์ พบว่า มีการกำหนดเป้าหมายการกระจายพันธุ์ในแต่ละปี ศูนย์ฯ มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเอง คุณภาพของเมล็ดข้าวที่เกษตรกรนำไปใช้มีความน่าเชื่อถือ เมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กิตติพงษ์ รุ่งงาม (2559) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พบว่า การผลิตและการกระจายพันธุ์มีการกำหนดเป้าหมายการกระจายพันธุ์แต่ละปี ศูนย์ฯ มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเอง

จากการศึกษาด้านการตลาด พบว่า มีแผนการจำหน่ายมีการประชาสัมพันธ์ภายใน และภายนอกชุมชนมีการแต่งตั้งกรรมการฝ่ายการตลาดมีวิธีการขายหลายวิธี กลุ่มเป็นตัวกลางในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ และมีอำนาจต่อราคากับตลาดสอดคล้องกับผลงานวิจัยของจิรวรรณ กมลศิลป์ (2560) ศึกษาปัจจัยต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนที่ได้รับรางวัล มีการกำหนดเป้าหมายและแผนการกระจายเมล็ดพันธุ์ในแต่ละปี ตรงตามความต้องการของชาวนา มีการกำหนดราคาในการจำหน่ายที่เหมาะสม และมีการประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

จากการศึกษาด้านการเรียนรู้ พบว่า สมาชิกได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง มีการศึกษาดูงานมีทุนดำเนินการเรียนรู้มีการทดลองทำด้วยตนเอง และมีแปลงเรียนรู้จำนวน 12 ไร่ ซึ่งมีความแตกต่างกับผลงานวิจัยของจิรวรรณ กมลศิลป์ (2560) ได้ศึกษาปัจจัยต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก มีการเรียนรู้กับศูนย์อื่น และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของจิรวรรณ กมลศิลป์ (2560) ได้ศึกษาปัจจัยต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า มีการเรียนรู้ผ่านเจ้าหน้าที่รัฐและเอกชน

จากการศึกษากองทุนหมุนเวียน พบว่า ศูนย์ข้าวชุมชนมีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน มีการระดมทุนจากสมาชิกหุ้นละ 500 บาท มีแผนบริหารกองทุนมีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีการใช้ประโยชน์จากกองทุนมีการตรวจสอบบัญชีกองทุนมีการปันผล มีการสรุปและการประเมินผลการดำเนินงานทุกปี สอดคล้องกับผลงานวิจัยของกิตติพงษ์ รุ่งงาม (2559) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พบว่า มีคณะกรรมการบริหารกองทุนมีระเบียบข้อบังคับบริหารกองทุน มีการระดมทุนจากสมาชิก หุ้นละ 100 บาท มีแผนบริหารมีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย มีการใช้ประโยชน์จากกองทุน มีปันผล มีการตรวจสอบบัญชีกองทุน

จากผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอึ่ง พบว่า การดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ประกอบด้วย 1) กลุ่มและการบริหารกลุ่ม 2) พื้นที่การทำแปลงพันธุ์ 3) การผลิตและการกระจายพันธุ์ 4) การตลาด 5) การเรียนรู้ และ 6) กองทุนหมุนเวียน สอดคล้องกับสภา

บรรจงศิริ และคณะ (2549) ได้ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า การดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน มีจำนวน 6 ประเด็น ประกอบด้วย 1) กลุ่มและการบริหารกลุ่ม 2) การทำแปลงพันธุ์ 3) การกระจายพันธุ์ 4) การเรียนรู้ 5) ระบบการตลาด และ 6) กองทุนหมุนเวียน

สรุป ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ ตำบลเพ็ชราม อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ผู้นำ มีความซื่อสัตย์ให้ความสำคัญในการพัฒนากลุ่ม รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก สามารถเป็นตัวแทนในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกได้ สามารถสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่ม มีตำแหน่งทางสังคม โดยประธานศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอ้อ มีตำแหน่งเป็นรองประธานศูนย์ข้าวชุมชนระดับจังหวัด เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเพ็ชราม (รองประธานสภา) มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานภายนอก 2) ด้านสมาชิก มีความสามารถในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีความเข้าใจในหลักการแนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานด้านต่างๆ มีส่วนร่วมในการวางแผนเป็นคนดี มีความเสียสละ ซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร มีทักษะ มีประสบการณ์ในการทำนา และมีแรงงานในครัวเรือน 3) ด้านการบริหารกลุ่ม คณะกรรมการมีความซื่อสัตย์ สมาชิกมีส่วนร่วมในการคัดเลือกประธาน กรรมการ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดเป้าหมายและวางแผนที่ชัดเจน มีการประชุมและจัดบันทึกการประชุมปีละ 4 ครั้ง เพื่อให้สมาชิกทราบและร่วมกันพัฒนาศูนย์ มีระบบตรวจสอบ โดยเฉพาะเรื่องการบริหารกองทุน มีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่ชัดเจน ซึ่งได้มาจากมติที่ประชุมของศูนย์ข้าวชุมชน มีการแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกด้วยความเป็นธรรม และโปร่งใส มีระบบการควบคุมตรวจสอบเมล็ดพันธุ์ก่อนกระจายพันธุ์ โดยศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ เพื่อความมั่นใจในคุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ กลุ่มมีอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องจักร สำหรับการผลิต มีปริมาณและกำลังการผลิตอย่างสม่ำเสมอ 4) ด้านกองทุนหมุนเวียน มีคณะกรรมการบริหารกองทุน กำหนดระเบียบข้อบังคับบริหารในการกองทุนกลุ่มมีแผนการบริหารกองทุน ระดมทุนจากสมาชิก จัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย และมีการแบ่งปันผลประโยชน์ 5) ด้านการเรียนรู้ มีการเรียนรู้ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ โดยได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนมีการศึกษาดูงาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม และระหว่างสมาชิกภายนอกกลุ่ม 6) การคัดเลือกพื้นที่ทำแปลงเมล็ดพันธุ์ พื้นที่แปลงมีความเหมาะสม อยู่ใกล้กัน หมู่บ้านเดียวกัน สมาชิกมีการจัดการแปลงนา มีการเตรียมดิน การใส่ปุ๋ยตรงตามระยะเวลา พื้นที่มีความเหมาะสมกับแรงงานในครัวเรือน 7) ด้านการกระจายเมล็ดพันธุ์ ศูนย์ข้าวชุมชน มีการกำหนดแผนแต่ละปีที่ชัดเจน คุณภาพเมล็ดพันธุ์ยอมรับและน่าเชื่อถือจากผู้ซื้อ ทำให้ความต้องการมีมากขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ส่วนปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย นโยบายด้านการเกษตรของรัฐ การสนับสนุนของหน่วยงานรัฐทั้งทางด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องจักร ปัจจัยการผลิต การให้

ความรู้ กำหนดแผนปฏิบัติงานให้ศูนย์ข้าวชุมชนอย่างต่อเนื่องสภาพแวดล้อม ด้านการตลาด และราคาปัจจัยการผลิต เป็นปัจจัยการผลิตที่ทำให้ศูนย์ข้าวชุมชนประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของรัฐมนตรี อัมมินทร์ (2556) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชนกรณีศึกษาบ้านนาชุม ตำบลสระสมิง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ตัวสมาชิก 2) คณะกรรมการ 3) การบริหารงาน และ 4) การเรียนรู้ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) ภัยธรรมชาติ 2) ปัจจัยการผลิต 3) หน่วยงานที่สนับสนุน และ 4) การตลาด และสอดคล้องกับวันชัย ประยงค์หอม (2558) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินงานศูนย์ส่งเสริม และผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ด้านการดำเนินการผลิต 2) ด้านการกระจายพันธุ์ 3) ด้านการบริหารจัดการศูนย์ 4) ด้านการมีส่วนร่วม 5) ด้านการสร้างเครือข่าย กิตติพงษ์ รุ่งงาม (2559) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการศูนย์ข้าวชุมชนตำบลช้างมิ่ง อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ด้านผู้นำ 2) ด้านสมาชิก 3) ด้านการผลิต 4) ด้านกองทุนหมุนเวียน 5) ด้านการเรียนรู้ 6) ด้านตัวบุคคล และปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) ด้านนโยบายการบริหารประเทศที่ 2) ยุทธศาสตร์การดำเนินงานของจังหวัด 3) หน่วยงานที่สนับสนุนต่างๆ ทั้งภาครัฐในพื้นที่ 5) สภาพแวดล้อม 6) ปัจจัยการผลิต และ 7) การตลาด และสอดคล้องกับสังจา บรรจงศิริ และคณะ (2549) ได้ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่าการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน มีจำนวน 6 ประเด็น ประกอบด้วย 1) กลุ่มและการบริหารกลุ่ม 2) การทำแปลงพันธุ์ 3) การกระจายพันธุ์ 4) การเรียนรู้ 5) ระบบการตลาด และ 6) กองทุนหมุนเวียน

3. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

3.1.1 ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกรศูนย์ข้าวชุมชนบ้านฮ้าง

- 1) ควรมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นแนวทางป้องกันในปีที่มีผลผลิตเกินความต้องการของเกษตรกร และเป็นแนวทางป้องกัน กรณีผลผลิตไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน แทนการจำหน่ายข้าวเปลือกให้โรงสี ซึ่งได้ราคาข้าวเปลือกตามท้องตลาด
- 2) ควรจะมีการประชาสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชนมากยิ่งขึ้น

3.1.2 ข้อเสนอแนะต่อศูนย์ข้าวชุมชน

1) สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ควรตระหนักและให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมประชุม อบรมถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อพัฒนาเทคนิคและวิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพ มาตรฐาน ตามหลักวิชาการ

2) คณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน ควรเข้าร่วมการจัดประชุมเพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างศูนย์ฯ เกิดการเชื่อมโยง ความรู้ ประสบการณ์ และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริง เพื่อนำปัญหามาวิเคราะห์ร่วมกัน และปรับใช้ในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน

3.1.3 ข้อเสนอแนะหน่วยงานราชการในพื้นที่

1) ศูนย์วิจัยข้าวสุรินทร์ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ควรมีให้การสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ตลาดเมล็ดพันธุ์ให้กับกลุ่มมากขึ้น

2) เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ ควรนำความรู้ เทคโนโลยีใหม่ๆ มาถ่ายทอดกับสมาชิก เพื่อพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพ และในปริมาณที่มากขึ้น ให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาด

3.1.4 ข้อเสนอแนะด้านนโยบายภาครัฐ

1) ควรกำหนดนโยบายแนวทางส่งเสริม และสนับสนุนงบประมาณด้านปัจจัยการผลิตอย่างต่อเนื่อง

2) ควรกำหนดนโยบาย เพื่อการจัดหาวัสดุอุปกรณ์/ เครื่องจักร และปัจจัยการผลิต เพื่อให้เพียงพอต่อการดำเนินงานภายในศูนย์ข้าวชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรมีการศึกษาด้านการตลาด และความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีของศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ และพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อเตรียมวางแผน และกำหนดเป้าหมายในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตามความต้องการของตลาด

3.2.2 ควรมีการศึกษาด้านเทคโนโลยีที่ช่วยลดต้นทุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพ ลดต้นทุนการผลิต และได้ปริมาณมากขึ้น

3.2.3 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และศูนย์ข้าวชุมชนที่ไม่ประสบความสำเร็จในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อทราบวิธีการปฏิบัติ และปัญหาอุปสรรคในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

3.2.4 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจของเกษตรกรที่ซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนต่อไป

3.2.5 ควรมีการศึกษาเรื่องการพัฒนาเครือข่ายศูนย์ข่าวชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ และพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อจะได้นำผลงานวิจัยมาใช้อย่างกว้างขวางมากขึ้น

